

VOIMAVARAKESKEISYYS LASTENSUOJELUN PERHETYÖSSÄ LASTEN JA VANHEMPIEN KOKEMANA PIELAVEDELLÄ

Opinnäytetyö

**Marja Pöllänen
Laura Vauhkonen**

**Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaaliasvatuksen suuntautumisvaihtoehto**

Hyväksytty _____._____._____

Koulutusala: Sosiaali- ja terveysala	
Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma	Suuntautumisvaihtoehto: Sosiaalikasvatus
Työntekijä/tekijät: Marja Pöllänen ja Laura Vauhkonen	
Työn nimi: Voimavarakeskeisyys lastensuojelun perhetyössä lasten ja vanhempien kokemana Pielavedellä	
Päiväys: 31.8.2009	Sivumäärä/liitteet: 43/7
Ohjaaja/ohjaajat: Arja Pesola	
Toimeksiantaja: Pielaveden kunnan sosiaalitoimi	
<p>Tiivistelmä:</p> <p>Opinnäytetyömme on kaksiosainen. Tutkimme syventävässä osiossa miten voimavarakeskeisyys toteutuu lastensuojelun perhetyössä lasten ja vanhempien kokemana Pielavedellä. Lisäksi tutkimme lastensuojelun perheiden ja sosiaalityöntekijän sekä sosiaaliohjaajan välistä yhteistyötä. Opinnäytetyömme tavoitteena oli tutkia lastensuojelun tarpeessa olevien lasten ja vanhempien kokemuksia saamastaan perhetyöstä. Keräämämme tilasto-osiot lasten ja nuorten hyvinvoinnista täydentävät tutkimustamme.</p> <p>Opinnäytetyötämme ohjasi voimavarakeskeinen teoria. Siinä toteutuvat asiakaslähtöisyys, dialogisuus ja tavoitteellisuus. Teimme opinnäytetyömme kvalitatiivisella menetelmällä. Aineistonkeruumenetelmänä käytimme teemahaastattelua. Teimme ne yksilöhaastatteluina. Kohdejoukkona meillä oli Pielaveden lastensuojelun perhetyön asiakkaista yhdeksän vanhempaa ja neljä lasta. Käytimme työssämme teorialähtöistä eli deduktiivista sisällönanalyysia.</p> <p>Tutkimuksessamme lapset ja vanhemmat olivat tyytyväisiä saamaansa tukeen perhetyöltä. Lapset ja vanhemmat kokivat yhteistyön suurimmalta osin sujuvaksi ja toimivaksi. Tulokset osoittavat, että Pielavedellä tehtävässä perhetyössä voimavarakeskeisyyden keskeiset toiminta-ajatukset toteutuvat.</p> <p>Kehittämistarpeena näemme lastensuojelun asiakkaaksi hakeutumisen kynnyksen madaltamisen siten, että ihmiset hakeutuisivat itse suoraan perhetyön piiriin. Tiedottaminen perhetyön palveluista kuntalaisille olisi oltava tehokkaampaa ja näkyvämpää kuin se tällä hetkellä on. Tilasto-osiot osoittivat, että Pielavedeltä puuttuu lapsiperheiden kotipalvelu. Jatkotutkimusaiheeksi nousi perhetyössä tehtävien suunnitelmien kehittäminen toimiviksi. Tilasto-osioiden työstäminen ja analysointi ovat monipuolisia jatkotutkimusideoita.</p>	
Avainsanat: Lastensuojelu, perhe, vanhemmuus, lastensuojelun perhetyö, perhetyöntekijä, voimavarakeskeisyys	
Luottamuksellisuus:	

Field of study: Social Services, Health and Sports	
Degree Programme: Degree Programme of Social Services	Option: Social Pedagogy
Author(s): Marja Pöllänen and Laura Vauhkonen	
Title of Thesis: Empowerment in family work of child welfare experienced by children and parents in Pielavesi	
Date: 31.8.2009	Pages/appendices: 43/7
Supervisor(s): Arja Pesola	
Project/Partners: Social office of Pielavesi	
<p>Abstract:</p> <p>Our thesis has two parts. In the profound part, we researched how empowerment comes true in family work of child welfare, as experienced by children and parents in Pielavesi. We also researched the co-operation between child welfare families and social worker and social instructor. The purpose of our thesis was to find out the experiences of children and parents. Our collected statistics of children's and young's welfare add to our research.</p> <p>Our thesis was guided by empowerment theory. Customer-oriented approach, dialogue and goal-directedness all come true in the theory. We carried out our thesis with the qualitative method. The material was gathered by thematic interviews, which we carried out by individual interviews. The target group of our thesis consisted of nine parents and four children, who were clients of family work of child welfare. We used theory-based content analysis.</p> <p>According to our results children and parents were satisfied with the support they got from family work. Children and parents experienced that co-operation was mostly fluent and functional. Results show that the basic ideas of empowerment come true on family work in Pielavesi.</p> <p>We see some areas that need to be developed. The threshold of becoming a client in child welfare should be lowered, so people would gravitate themselves straight to the services of family work. Briefing people about the services provided by family work should be more efficient and more visible than it is now. The fact that home help service for child families is missing in Pielavesi rose from the statistics. From our thesis an idea rose for follow-up research: how to make plans which are done in family work more functioning. Analyzing and working on the statistics are also comprehensive ideas for a follow-up research.</p>	
Keywords: Child welfare, family, parenthood, child welfares' family work, family worker, empowerment	
Confidentiality:	

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	6
2 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET PERHETYÖSTÄ.....	9
3 LASTEN SUOJELUA YHTEISKUNTA-, YHTEISÖ- JA YKSILÖTASOLLA....	11
3.1 Perheiden moninaisuus ja vanhemmuuden haasteet.....	11
3.2 Lastensuojelu.....	12
3.3 Lastensuojelun perhetyö	13
3.3.1 Lastensuojelun perhetyön asiakkuusprosessi	15
3.3.2 Lastensuojelun perhetyö Pielavedellä.....	17
3.4 Perhetyöntekijä lastensuojelun perhetyön toteuttajana.....	18
4 ASIAKKAAN VOIMAANTUMINEN	20
5 TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTON KERUU.....	22
5.1 Kohdejoukko	23
5.2 Tutkimustehtävä	24
5.3 Aineiston analysointi	25
5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	26
6 TUTKIMUSTULOKSET.....	28
6.1 Lastensuojelun perhetyön asiakkuus	28
6.2 Asiakkaiden tukiverkostot perhetyön tukena	29
6.3 Lastensuojelun perhetyö vanhempien tuki ja turva	29
6.4 Sosiaalitoimi vanhempien tukena lastensuojelun perhetyössä.....	31
6.5 Perhetyöntekijä luotettava aikuinen lapselle	32
7 KESKEISIÄ TULOKSIA TILASTO-OSIOISTA.....	34
8 TUTKIMUSTULOSTEN YHTEENVETO	37
9 POHDINTA.....	41
LÄHTEET	43

LIITTEET

Liite 1 Perhetyön suunnitelma

Liite 2 Teemahaastattelurunko vanhemmille

Liite 3 Teemahaastattelurunko lapsille

Liite 4 Suostumus haastatteluun

Liite 5 Vanhemman suostumus lapsen haastatteluun

Liite 6 Lasten abstrahointikaavio

Liite 7 Vanhempien abstrahointikaavio

1 JOHDANTO

Maassamme lasten ja nuorten pahoinvointi lisääntyy koko ajan sekä vanhempien ongelmat esimerkiksi parisuhteessa, työelämässä, vanhemmuudessa ja psyykkisessä hyvinvoinnissa ovat jatkuvasti kasvussa. Alkoholiveron alentamisen haitat alkavat nyt näkyä perheissä muun muassa pahoinpitelyinä, mielenterveysongelmina ja syrjäytymisinä. Vuonna 2008 alkoi maailmanlaajuinen taantuma, jonka vuoksi nämä ongelmat ovat Suomessa erittäin ajankohtaisia ja laaja-alaisia. Työttömyys on kasvussa lomautusten, irtisanomisten ja konkurssien takia. Tämä aiheuttaa perheisiin esimerkiksi taloudellisia ongelmia, kuten ylivelkaantumista sekä turvattomuutta. Vanhemmuudelle jäävä aika ja tila kapenevat, koska vanhemmuuden yhteiskunnalliset ehdot kiristyvät. Vanhemmuutta koettelevat muun muassa työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen ongelmat sekä kotipalvelujen leikkaukset. (Bardy ym. 2001, Kekkosen 2006, 17 mukaan.) Vanhemmuuteen liittyvät ongelmat ovat uhkaavimmat syrjäytymisuhan alla elävissä perheissä, mutta perhetyöntekijät ovat huolissaan myös tavallisten perheiden selviytymisestä (Kekkonen 2006, 17).

Vuoden 2008 alussa voimaantullut lastensuojelulaki velvoittaa kuntia puuttumaan riittävän varhaisessa vaiheessa lasten ja perheiden ongelmiin sekä ennaltaehkäisemään niitä. Laki korostaa erityisesti lapsen edun huomioimista lastensuojeluprosessin eri vaiheissa. Vanhemmuuden tukeminen ja lapsen kasvu, kehitys ja hyvinvointi pyritään turvaamaan ehkäisevällä lastensuojelutyöllä, kuten perhetyöllä. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Ensimmäistä kertaa lastensuojelulaissa mainitaan perhetyö avohuollon tukitoimena, joten vuoden 2008 alusta lähtien sitä on oltava perheiden saatavilla. Tämä on erittäin merkittävä käännekohta perhetyön historiassa. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 56.)

Lastensuojelulaki määrittää, että kuntien on laadittava lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi, lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi toimintaa koskeva suunnitelma. Lastensuojelulain lisäksi suunnitelman taustalla ovat kansainväliset sopimukset ja Suomen perustuslaki, jotka velvoittavat turvaamaan lapsen oikeudet ja otamaan huomioon lapsen edun. Lapsen oikeuksien sopimuksessa lapsella on oikeus

osallisuuteen ja tulla kuulluksi, oikeus osuuteen yhteiskunnan voimavaroista ja erityiseen suojeluun. Suunnitelman takana ovat myös Valtioneuvoston erillisohjelmat, esimerkiksi Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma, Lasten, nuorten ja perheiden edistämisen politiikkaohjelmat sekä Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelma KASTE. Suunnitelma on päivitettävä vuosittain jokaisessa kunnassa. Suunnitelma turvaa lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyvät palvelut, jotta ne olisivat tavoitteellisia, suunnitelmallisia ja pitkäjänteisiä. (Rousu 2009, 9–11.)

Ylä-Savon lasten ja perheiden hyvinvointisuunnitelman tavoitteena on laajentaa virkamiesten sekä päättäjien kokonaiskäsitystä lasten ja perheiden hyvinvoinnista. Lastensuojelun-opinnäytetyöryppäessä keräsimme tilasto-osioita, jotka pohjautuvat Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksikön tekemään lastensuojelun suunnitelmapohjan osioihin 1, 2 ja 3. Nämä kattavat lasten ja nuorten kasvuolot, hyvinvoinnin tilan, lasten ja nuorten hyvinvointia edistävät tai ongelmia ehkäisevät toimet tai palvelut sekä lastensuojelun tarpeen kunnassa. Tilasto-osiot kokosimme kokonaisuudessaan Pielaveden ja Keiteleen kunnista ja osittain Lapinlahden ja Varpaisjärven kunnista. Muut ryhmät keräsivät tilastotietoja Iisalmen, Kiuruveden ja Vieremän kunnista, joita olemme hyödyntäneet opinnäytetyössämme. Tilasto-osioista hyödynsimme tietoja, jotka liittyvät olennaisesti opinnäytetyöhömmme, esimerkiksi lastensuojelutilastot. Vertailimme eri kunnista saatuja tietoja keskenään.

Tilasto-osioista meille nousi ajatus opinnäytetyömme syventävään osioon. Otimme yhteyttä Pielaveden sosiaalitoimistoon lastensuojeluntiimiin, joka tekee muun muassa perhetyötä. Pielaveden sosiaalitoimi oli kiinnostunut aiheestamme, joka koski lastensuojelun perhetyön vaikuttavuutta. Toimeksiantajan mielestä palautteen saaminen asiakasperheiltä olisi erittäin tärkeää perhetyön kehittämisen kannalta. Perhetyön vaikuttavuutta asiakasperheissä ei ole aikaisemmin tutkittu Pielavedellä. Tavoitteenamme työssämme oli tutkia haastatteluin lastensuojeluntarpeessa olevien lasten sekä vanhempien kokemuksia kotiin annettavasta perhetyöstä. Vastausten ja palautteiden perusteella perhetyötä tekevät pystyvät kehittämään ja analysoimaan työtään. Näin ollen opinnäytetyömme on työelämälähtöinen. Asiakasperheet tuntevat itsensä arvostetuiksi ja tärkeiksi, kun heidän mielipiteitään kuullaan. Mielestämme oli erityisen tärkeää kuulla lasta ja antaa hänelle sitä kautta mahdollisuus vaikuttaa asioihin. Lasta kuulemalla hänen itsetuntoa ja minäkuvaa pystytään vahvistamaan.

Tutkimustehtäviksemme muodostuivat millaisia ovat lasten kokemukset ja mielipiteet lastensuojelun perhetyöstä, millaisia ovat vanhempien kokemukset ja mielipiteet lastensuojelun perhetyöstä sekä miten voimavarakeskeisyys toteutuu lastensuojelun perhetyössä. Selvitimme perheiltä esimerkiksi annettavan tuen riittävyyttä ja tarkoituksenmukaisuutta sekä sitä, miten he selviytyisivät ilman perhetyöntekijää. Kysyimme myös vastasiko perhetyö perheiden odotuksiin ja toiveisiin. Halusimme myös selvittää, kuinka perhetyöntekijä pystyy vaikuttamaan perheen voimavaroihin ja hyvinvointiin sekä perheen sosiaaliseen elämään kodin ulkopuolella. Selvitimme lastensuojelun perheiden ja sosiaalityöntekijän sekä sosiaaliohjaajan välistä yhteistyötä.

2 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET PERHETYÖSTÄ

Perhetyötä tutkittiin ensimmäisen kerran laajemmin vuosina 1997–2001 Stakesin huostaanottoprojektissa. Projekti tuotettiin tiiviissä yhteistyössä perhetyön ja sosiaalialan ammattilaisten kanssa. Tulokseksi saatiin hiukan jäsennystä monimuotoiseen perhetyön kenttään. Lastensuojelun perhetyön prosessin yhteydessä viranomaiset tarjoavat useimmiten perheille mahdollisuuden perhetyön aloittamiseen. Harva perhe hakeutuu oma-aloitteisesti perhetyön piiriin. Perhetyön käynnistyminen selkiytyy, mikäli siihen liittyvät asiat kerrotaan ja perustellaan heti alkuvaiheessa perheelle. Tapa, millä perhetyötä perheelle ”markkinoidaan” koettiin hyvin tärkeänä perhetyön käynnistymisen ja itse työskentelyn kannalta. Perhetyössä perheen omien tavoitteiden löytäminen on yksi keskeinen osa työtä. Perhetyöllä tähdätään muutokseen tai ongelmien ratkaisuun. (Heino, Berg & Hurtig 2000, 192–193.)

Lasten sekä vanhempien näkökulmista tehtyjä perhetyöhön liittyviä tutkimuksia on hyvin vähän. Tutkimukset ovat yleensä tehty työntekijöiden ja eri instituutioiden (esimerkiksi neuvolan) näkökulmista katsottuna. Kihlmanin (2005, 113–114) keräämissä perhetyön palautteissa on ilmennyt, että lastensuojelupalveluja saavissa perheissä perhetyöntekijän tuki on merkittävää sekä lapsille että vanhemmille. Kuitenkin joissain tapauksissa perhetyötä käytetään huostaanoton pitkittämisen tai välttämisekinä, jolloin perhetyöntekijä voi joutua mahdottoman tehtävän eteen. Perhetyöstä tulee olla huolissaan, jos se ei säännönmukaisesti määräydy lasten ja vanhempien tarpeista, vaan esimerkiksi yksittäisen työntekijän rajauksen mukaisesti. Haasteellista perhetyössä on se, ketä pidetään perhetyön varsinaisena asiakkaana. Työntekijöiden mielestä lapsi on usein ensisijainen asiakas, mutta kuitenkin hän saattaa olla prosesseissa taka-alalla näkymättömänä. Yleensä äidit puhuvat lastensa puolesta ja muutenkin äideillä on päärooli perheessä. Monet työntekijät tyytyvät tähän, jolloin lapsien sekä isien ääni jää kokonaan kuulematta. Mieslähtöisiä menetelmiä on kaiken kaikkiaan hyvin vähän.

Perhetyö etsii rooliaan kentällä, joka saa aikaan jännitteitä perhetyön tehtävistä sosiaalityön ja perheen välissä. Suurin osa perhetyöstä kohdistuu erilaisiin kriisitilanteisiin, joten sitä tehdään vakavan huolen vyöhykkeellä. Näissä tilanteissa perhetyö tar-

vitsee toimivan rakenteen tuekseen. Perhetyön organisoinnissa on suuria vaihteluja. Huomattiin, että perhetyön arviointia ja seurantaan pitää jatkaa ja kehittää jatkuvasti. Lisäksi laajenevien työmuotojen merkityksiä tulisi tutkia tarkemmin. (Heino, Berg & Hurtig 2000, 2.) Tutkimuksen ansiosta saatiin ensimmäiset kuvaukset perhetyön tarkoituksesta, kenelle perhetyötä tarjotaan, ketkä sitä tekevät sekä miten sitä tehdään, seurataan ja arvioidaan. Perhetyön kenttä osoittautui vaikeaksi hahmottaa, sillä perhetyöksi katsottiin laajasti perheen kanssa tehtävä työ. (Järvinen ym. 2007, 32.)

Elina Ruuska on tehnyt vuonna 2005 Pielaveden sosiaalitoimeen opinnäytetyön ”Soppaa hämmentämässä toimintatutkimuksellinen näkökulma Pielaveden sosiaalitoimen perhetyöhön”. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selventää perhetyön tehtävää, palveluprosessia ja työnjakoa Pielaveden sosiaalitoimessa. Alkukartoitus oli tehty haastatteleamalla perhetyön ammattilaisia ja muita yhteistyötahoja. Tavoitteena oli saada tietoa perhetyön kehittämistarpeista. Ruuskan tutkimuksen mukaan lastensuojelun perhetyössä tehtiin selkeimmin yhteistyötä neuvolan, kouluterveydenhuollon ja mielenterveysneuvolan kanssa. Perhetyön aloittamisen syynä oli usein lapsen koulunkäynnin tukeminen, johon tuli aloite vanhemmilta, opettajalta tai koulun oppilashuoltoryhmästä. (Ruuska 2005, 2, 33–39.)

Huoltosuunnitelmien eli nykyisten asiakassuunnitelmien merkityksen korostaminen perhetyön prosessissa sekä niiden laatiminen ja seurannan kehittäminen koettiin tarpeelliseksi. Perheiden ja yhteistyötahojen mukaan ottamisessa nähtiin olevan kehittämistä. Suunnitelmat eivät olleet riittävän yksityiskohtaisia ja tavoitteellisia eikä toteutumista seurattu tarpeeksi. Perhetyön suunnitelmia ei ehditty tarkastaa riittävän usein. Perhetyötä kohdennettiin tietoisesti varhaisen puuttumisen tasolle korjaavan työn sijaan, mutta muutosprosessi koettiin hitaaksi. Lapsen etu jäi helposti vanhempien tukemisen varjoon. Kehittymishaasteena nähtiin asenteiden muuttamista ja suunnitelmallisuuden lisäämistä, jotta päästäisiin lähemmäksi lapsikeskeisyyttä. Perhetyön arviointia tulisi kehittää ottamalla siihen mukaan asiakasperheet. Tärkeimmiksi kehittämiskohteiksi nousivat lapsen edun toteuttamisen varmistaminen, moniammatillisen yhteistyön kehittäminen, suunnitelmallisuuden lisääminen sekä työnkuvien selkeyttäminen. (Ruuska 2005, 2, 33–39.)

3 LASTEN SUOJELUA YHTEISKUNTA-, YHTEISÖ- JA YKSILÖTASOLLA

Lastensuojelu on laajasti käsitettynä lasten suojelua, joka on sosiaaliviranomaisten lisäksi myös muiden viranomaisten ja kaikkien kansalaisten asia. Yhteiskunnan tulevaisuus riippuu lasten hyvästä kehityksestä. Sen edistämiseksi tarvitaan lastensuojelutoimenpiteiden lisäksi laajoja yhteiskunnallisia toimia. Näitä ovat puuttuminen päihitteiden väärinkäyttöön, työttömyyden, pätkätöiden ja lastensuojeluperheiden taloudellisten vaikeuksien vähentäminen sekä vanhempien tukeminen lasten kasvatuksessa. Lasten suojelu pohjautuu erityiseen suojeluun, oikeus turvalliseen ja virikkeelliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen, jotka ovat kansainvälisesti tunnustettuja oikeuksia. (Taskinen 2008, 10.)

Edistämällä lasten hyvinvointia, kehittämällä palveluja kasvatuksen tukemiseksi sekä toteuttamalla lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua pyritään turvaamaan lapsille heidän oikeutensa. Lasten suojelussa tarvitaan palvelujen sisällöllistä kehittämistä kasvatuksen tukemiseksi ja lapsen kehityksen turvaamiseksi. Vanhemmille annettavan tuen tulee alkaa mahdollisimman varhain ennen kuin ongelmat ovat moninaistuneet. Varhaista tukea tulisi olla käytössä kaikissa lasten ja lapsiperheiden palveluissa. (Taskinen 2008, 10–12.)

3.1 Perheiden moninaisuus ja vanhemmuuden haasteet

Perhe käsitteenä on monimuotoinen ja perheiden elämäntilanteet ovat hyvin moninaisia. Perheen käsitteellinen määrittely riippuu paljon kulttuurista. Yleinen mielikuva perheestä on, että siihen kuuluu yksi tai kaksi vanhempaa sekä eri määrä lapsia. Heidän välillään vallitsee tunnesuhde ja he asuvat fyysisesti samassa tilassa, kodissa. Usein perheet kuitenkin ovat paljon monimutkaisempia. Ydinperheen sijaan lapsella saattaa olla useampi vanhempi ja uusia sisarusia elämässään. Perheillä sekä yksittäisillä perheenjäsenillä on omat näkemyksensä perheestä. Lapsella perhe voi muuttua eri elämänvaiheissa ja eri viikonpäivinä sekä perheenjäsenet saattavat vaihtua. (Järvinen ym. 2007, 12–13.) Jallinojan (2000, 11–193.) mukaan perhe on paljon muutakin kuin vanhemmat ja lapset. Hänen mukaansa perheeseen kuuluu aina joku niin sanottu kolmas tekijä. Se voi olla esimerkiksi työ, sairaus, köyhyys, alkoholismi tai jokin

muu asia, joka vie huomion perheestä pois. Edellä mainitut asiat vaikuttavat yhdessä siihen, minkälaiseksi perhe muotoutuu. Kolmas tekijä vaikuttaa myös vanhempien keskinäiseen suhteeseen.

Vanhemmuudessa on aina läsnä vähintään kaksi sukupolvea eli lapsi ja aikuinen. Perheiden kasvatustyyli on vaihtunut keskustelu- ja neuvottelukulttuuriksi tottelevaisuus- ja kuuliaisuuskulttuurista. Vuosien kuluessa ovat esimerkiksi lapsen oikeudet ja velvollisuudet, fyysinen rankaiseminen, rajat ja säännöt sekä yhdessäolo muuttuneet. Kasvatuskulttuurin muutos ilmentää lapsen ja vanhemman keskinäisen suhteen muutosta. (Korhonen 2001, Kekkosen 2006, 25 mukaan.) Niin vanhemmat kuin sosiaalialan työntekijätkin edustavat tiettyä kasvattajasukupolvea.

3.2 Lastensuojelu

Lastensuojelun ydintehtävänä on taata lapselle oikeus arvokkaaseen elämään ja mahdollisuus turvallisiin ihmissuhteisiin. Tähän pyritään lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelulla. Sen muotoja ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostanotto, sijaishuolto sekä jälkihuolto. (Taskinen 2008, 10–12.) Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on tukea ja edistää lapsen myönteistä kehitystä sekä vahvistaa vanhempien ja lapsen hoidosta sekä kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskykyä ja mahdollisuuksia (Lastensuojelulaki 417/2007).

Lastensuojelulaki velvoittaa kuntia huolehtimaan hyvin tarkasti lastensuojelullisista toimenpiteistä. Lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia sekä huoltajia heidän kasvatustehtävässään järjestämällä heille tarvittavia tukitoimia ja palveluja. Heidän on pyrittävä tarjoamaan perheelle riittävän varhain tarpeellista apua sekä ohjattava perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja toteuttaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Arvioitaessa lapsen etua tulee ottaa huomioon, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle seuraavat asiat:

- tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja pysyvät ihmissuhteet

- mahdollisuuden saada hellyyttä ja ymmärrystä sekä iän ja kehitystason mukaisen huolenpidon ja valvonnan
- mahdollistaa toiveita vastaavan koulutuksen
- ruumiillisen ja henkisen koskemattomuuden sekä turvallisen kasvuympäristön
- kasvamisen ja itsenäistymisen vastuullisuuteen
- mahdollisuuden omissa asioissaan vaikuttamiseen ja osallistumiseen kulttuurisen, uskonnollisen sekä kielellisen taustan huomioimiseen. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojelussa on toimittava hienovaraisesti ja käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, jollei lapsen etu muuta vaadi. Lastensuojelulaissa pidetään alle 18-vuotiasta lapsena ja alle 20-vuotiasta nuorena. Toteutettaessa lastensuojelua on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide ottamalla huomioon lapsen ikä ja kehitystaso. 12-vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää puhevaltaansa itseään koskevassa asiassa. Lapsen mielipiteen selvittämisestä ei saa aiheutua tarpeetonta haittaa lapsen ja vanhempien välille tai mielipahaa lapselle. Kunnan on tarvittaessa järjestettävä erityisen tuen tarpeessa oleville lapsille ja nuorille, heitä tukevaa toimintaa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin palveluita järjestettäessä ja niitä kehittäessä. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

3.3 Lastensuojelun perhetyö

Perhetyö on toimintatapa, jonka ideologia perustuu perhekeskeisyyteen (Uusimäki 2005, 18). Perhetyön eri muodot voidaan jakaa kuuteen erilaiseen perhetyöhön. Ne ovat ennaltaehkäisevä perhetyö, lapsiperheiden kotipalvelu, neuvolan perhetyö, päivähoiton perhetyö, lastensuojelun perhetyö sekä kuntouttava perhetyö. Perhetyössä pieniin asioihin vaikuttaminen, selviytymisen kokemukset ja arjessa jaksaminen ovat arkipäivää. (Järvinen ym. 2007, 7–12.) Perhetyö on moniammatillista työtä, jossa yhdistyy useamman erikoistuneen alan osaaminen ja tieto, esimerkiksi lääkärit, sosiaalityöntekijät, opettajat ja terveydenhoitajat (Vuori & Nätkin 2007, 7). Siinä painottuu psykososiaalinen työ eli työllä pyritään ylläpitämään tai saavuttamaan yksilön psyykinen ja sosiaalinen toimintakyky (Järvinen ym. 2007, 15).

Perhetyön tavoitteena on lapsen sijoituksen ehkäiseminen tukemalla perheen itsenäistä selviytymistä ja vanhemmuutta. Lähtökohtana on, että lapsen etu turvataan pääasiassa lapsen läheissuhteiden jatkuvuutena. Tämän vuoksi perhetyön keskeisimmäksi tavoitteeksi asetetaan useimmiten vanhemmuuden ja perheen tukeminen. Vanhemmuus on aina jotakin suhteessa lapseen. Siten vanhemmuus heijastuu lapsen tarpeisiin ja hyvinvointiin. Lastensuojelulliset perusteet antavat keinon motivoida ja jopa velvoittavat perheen vastaanottamaan perhetyötä. Ilman perheen tahtoa perhetyötä ei voida aloittaa. (Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä - jäsennyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa 2007, 5–7.) Perhetyön tavoitteena on perheen hyvinvointi ja syrjäytymisen ehkäiseminen (Määttä & Vehkala 2008).

Perhetyössä vanhemmat ovat usein huolen lähteitä ja lapset huolen kohteena. Perhekeskeisyyteen kuuluu ajatus siitä, että perheellä on keskeinen merkitys lasten ja vanhempien ongelmissa sekä niihin löydettävissä ratkaisuissa. Perhetyössä on keskeistä ymmärtää perheenjäsenten välisiä ongelmia. Ongelmia arvioidaan lapsinäkökulmasta eli niiden merkitystä lapsen kehitykselle ja tulevaisuudelle. Arvioinnissa vanhempien toiminta suhteutetaan aina lapsen hyvinvointiin. (Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä - jäsennyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa 2007, 25–26.)

Perhetyön arkea ovat ydinperheestä poikkeavat perhesuhteet ja -rakenteet. Perhetyössä ydinperheitä on asiakkaina vähemmän kuin muita perheitä. Perhetyössä ei ajatella, että tietty perhemuoto olisi erityinen ongelmien lähde. Kuitenkin yksinhuoltajat näyttävät tarvitsevan lisää tukea ja perhetyötä. (Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä - jäsennyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa 2007, 5–7.) Muutos yhdessä perheenjäsenessä tai perheenjäsenten välillä vaikuttaa muihin perheenjäseniin ja heidän välisiin suhteisiin. Muutos vaikuttaa myös koko perhetilanteeseen. Vaikka perheillä olisi samanlaisia ongelmia, esimerkiksi päihdeongelma, niin jokainen perhe kokee ne omalla tavallaan. Perhe on aina oman tilanteensa ja arkensa asiantuntija. (Järvinen ym. 2007, 24–27.)

Työmenetelmät, joilla luodaan perusta perhetyölle, ovat muun muassa voimavarakeskeisyys, narratiivisuus (tarinallisuus), reflektiivisyys (oman sisäisen toiminnan tiedostamista ja tulkintaa), dialogisuus (vuorovaikutus) ja luovuus. Perhetyöhön on käytet-

tävissä monia erilaisia työvälineitä. Seuraavia työvälineitä käytetään perhetyön prosessissa apuna: sukupuu, verkostokartta, roolikartat, elämänjanatyöskentely, taide (kuvataide, musiikki ja draama), erilaiset kortit (nalle-, elämän tärkeät asiat-, vahvuuskortit ym.) ja työskentely perheen omien valokuvien sekä muiden kuvien avulla. (Määttä & Vehkala 2008.)

Perhetyöhön liittyy seuraavia kriteereitä, joista perhetyöntekijä tietää, että perhe voi hyvin: Vanhemmat huolehtivat itsestään ja arvostavat itseään. He tunnistavat omat rajansa ja tarpeensa. Parisuhteessa vallitsee vallan ja vastuun jakaminen tasapuolisesti ja suhde voi muutenkin tasapainoisesti. Vanhemmat tunnistavat ja vastaavat lastensa tarpeisiin. Terveen minäkuvan luominen onnistuu vahvuudet ja heikkoudet huomioiden. Vanhemmat selviytyvät normaaleista arjen rutineista. Vanhemmat luovat kontakteja sukulaisiin ja ystäviin. Lisäksi ammattilaisten tuomat voimavarat ja haasteet pitäisi perheen pystyä hyväksymään. (Määttä & Vehkala 2008.)

3.3.1 Lastensuojelun perhetyön asiakkuusprosessi

Perhetyön prosessilla tarkoitetaan perheen tilanteeseen ja tarpeiden kokonaisuuteen liittyvien tapahtumien muodostamaa suunnitelmallista sarjaa. Perhetyön prosessi jakautuu kolmeen päävaiheeseen, joihin sisältyy useita vaiheita. Päävaiheet ovat perhetyön aloitus, toteutus ja työskentelyn päättäminen. Työskentely pohjautuu arviointiin perheen tilanteesta, perhelähtöisten tavoitteiden määrittämiseen sekä sopivien toimintamenetelmien valitsemiseen. Perheelle kuvataan selkeästi prosessin vaiheet, sillä sen tulee olla avoin kaikilta osin. Jokainen prosessi on yksilöllinen, koska perheet ovat erilaisia ja arki monimuotoista. (Järvinen ym. 2007, 74.)

Aloituvaiheessa tuen tarve tai huoli herää joko perheenjäsenellä itsellään, perheen kanssa kontaktissa olevalla työntekijällä tai jollakin perheen ulkopuolisella henkilöllä. Avoimuus työntekijän ja asiakkaan välillä on luottamuksellisen suhteen rakentamiseksi tärkeää. Työntekijän on tarjottava vanhemmille tietoa eri perhetyövaihtoehtoista. Perhetyöntekijät antavat alustavan arvion perhetyön mahdollisuudesta auttaa perhettä. Tavoitteena on, että perhe saa apua mahdollisimman nopeasti. Jos perhe pyytää itse apua, on se silloin herkimmillään ottamaan sitä vastaan ja työskentelyssä on no-

peasti päästävä alkuun. Ensimmäinen yhteinen tapaaminen järjestetään joko perheen kotona tai sosiaalitoimistossa. Palaveriin osallistuvat perheenjäsenet, perhetyöntekijä tai työntekijäpari sekä muut perheen parissa työskentelevät viranomaiset esimerkiksi neuvolan terveydenhoitaja tai psykiatrinen sairaanhoitaja. (Järvinen ym. 2007, 74–77.)

Palveluntarvetta arvioitaessa selvitetään perheen tilanne, voimavarat, tarpeet, aikaisemmat läheisverkostot ja viranomaistuki. Palveluntarvetta arvioitaessa perheenjäsenen oma arvio ja näkemykset perheen tilanteesta ovat ensisijaisen tärkeitä ja merkityksellisiä. Vanhempien lisäksi on tärkeää kuulla ja havainnoida perheen lapsia heidän kehitystasonsa huomioiden. Perheelle on kerrottava heidän oikeuksistaan, yhteistyöstä eri viranomaisten kanssa sekä kunkin tehtävistä ja vastuualueista perhetyön prosessissa. Mikäli perhe motivoituu yhteistyöhön, perhetyö voi alkaa välittömästi. Muutoin sovitaan harkinta-ajasta, jonka aikana perheelle tarjotaan mahdollisuus perhetyöntekijän kotikäyntiin. (Järvinen ym. 2007, 77–78.)

Perhetyönsuunnitelma perustuu selvitettyyn palveluntarpeeseen ja se laaditaan perhetyötä aloitettaessa. Suunnitelmassa sovitaan perhetyön tavoitteista, sisällöstä, menettelmistä, vastuista sekä arvioinnista. Tavoitteiden tulee olla realistiset, tarkoituksenmukaiset ja niiden toteuttamiseen tulee olla riittävästi aikaa. Sen vuoksi suunnitelmassa on otettava huomioon vanhempien voimavarat ja mahdolliset esteet tavoitteiden saavuttamiseen. Kontaktit perheen ja perhetyöntekijän välillä toteutuvat perhetyön suunnitelman mukaisina kotikäynteinä, perhetapaamisina ja keskusteluina. Perhetyöntekijän on hyödyllistä tuntea perheen tukena oleva läheisverkosto ja yhteistyötahot. Perhetyön prosessiin kuuluu olennaisena osana työskentelyn eteneminen ja yhteistyön kirjaaminen. Arviointia tehdään jatkuvasti perheen kanssa. (Järvinen ym. 2007, 78–80.)

Perhetyön tapaamiset vähentyvät tai päättyvät kokonaan, kun asetetut tavoitteet on saavutettu. Perhetyön päättäminen tapahtuu suunnitelman mukaisesti tai vanhempien tai työntekijän ehdotuksesta. Yleensä perhetyöntekijän käyntejä vähennetään vaiheittain. Jossain tapauksissa perhetyö päättyy ikään kuin kesken, jos perhetyöntekijän ja perheen välille ei muodostu riittävän luottamuksellista suhdetta. Vanhempien päätöstä on kunnioitettava silloinkin. Perheen kanssa on keskusteltava ja sovittava perhetyön

päättämisestä sekä huolehdittava siitä, ettei perhe jää ilman tukea. Perhetyön päättyessä vanhemmille kerrotaan mahdollisuudesta ottaa uudelleen yhteyttä, jos heille tulee tarvetta. (Järvinen ym. 2007, 81–82.)

3.3.2 Lastensuojelun perhetyö Pielavedellä

Perhetyö on yksi lastensuojelun avohuollon tukitoimi ja se on maksutonta. Pielavedellä perhetyö on aloitettu syksyllä 2002, jolloin perhetyötä alkoi tehdä yksi perhetyöntekijä työparinaan sosiaalityöntekijä. Tammikuussa 2004 perhetyössä aloitti myös toinen perhetyöntekijä, sillä perhetyön tarve oli kasvanut eikä sen hetkinen työntekijämäärä ollut riittävä. Lisäksi perhetyö oli koettu hyvänä ja toimivana tukimuotona perheille. Keväällä 2004 Pielavedelle saatiin myös sosiaaliohjaaja. Tällä hetkellä perhetyötä tekevät kaksi perhetyöntekijää, sosiaaliohjaaja sekä lastensuojelun sosiaalityöntekijä, jotka muodostavat lastensuojelun tiimin. Asiakasperheitä on tällä hetkellä 16, joissa lasten ikäjakauma on 0–14 vuotta. (Remes, Shemeikka & Tarvainen 2009.)

Moniammatillinen yhteistyö alkoi lisääntyä vuosina 2004–2005 Kimppa-hankkeen myötä terveyskeskuksen, koulun, kouluterveydenhuollon ja päivähoidon kanssa. Yhteistyön tavoitteena olivat sujuvat toimintamallit esimerkiksi nuorten sosiaalisten ongelmien kohtaamisessa, joustavat työkäytännöt ja ennaltaehkäisevä työ varhaiskasvatuksessa ja koulussa. (Valtionavustuksen myöntäminen syrjäytymisuhan alaisten lasten ja nuorten palveluihin 2003.) Lastensuojelun perhetyössä tehdään lisäksi yhteistyötä esimerkiksi kehitysvammahuollon, sairaaloiden, yhdistyksien, kuten MLL:n sekä seurakuntien kanssa (Remes, Shemeikka & Tarvainen 2009).

Pielavedellä perhetyö on tarkoitettu lapsiperheille, joiden vanhemmat tarvitsevat ulkopuolista tukea erilaisissa elämän muutos- tai kriisitilanteissa, jotta he pystyisivät turvaamaan lastensa hyvinvoinnin. Lasten hyvinvoinnin turvaamisen lisäksi perhetyön tavoitteena on vanhemmuuden tukeminen ja perheen omatoiminen selviytyminen. Konkreettisesti perhetyö on muun muassa keskusteluja, kodinaskareissa ohjausta, neuvomista sekä yhdessä tekemistä, lastenhoitoa, virikkeiden tarjoamista lapsille, koulunkäynnin tukemista sekä asioiden hoitamisessa auttamista. (Remes, Shemeikka & Tarvainen 2009.)

Perhe voi itse ottaa yhteyttä sosiaalitoimistoon, jos he ovat avun tarpeessa. Joidenkin perheiden kohdalla perhetyön tarve on tullut esille esimerkiksi neuvolan käyntien yhteydessä. Yleensä ennen perhetyön aloittamista tehdään lastensuojelun tarpeen selvitys. Jos selvityksen tuloksena lastensuojelun asiakkuus jatkuu, lapselle laaditaan asiakassuunnitelma. Paikalla ovat sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja, mahdollisesti perhetyöntekijä, vanhemmat ja lapsi hänen ikänsä huomioiden sekä tarpeen mukaan muut yhteistyötahot. Asiakassuunnitelmassa pohditaan lapsen nykytilannetta, tavoitteet työskentelylle, tuen tarve, tukimuodot ja palvelut, joilla tarpeeseen vastataan. Jos perhetyö katsotaan tarpeelliseksi, sosiaalityöntekijä tekee perhetyön aloittamisesta päätöksen. (Remes, Shemeikka & Tarvainen 2009.)

Perhetyö aloitetaan tarpeen vaatiessa jo kesken selvityksen tekemistä. Perhetyön alkaessa perheen kanssa laaditaan perhepalvelusopimus ja perhetyönsuunnitelma (liite 1). Suunnitelmaan kirjataan asioita, jotka perheessä toimivat, perheen voimavaroja, perheen toiveita perhetyöstä, mihin tukea tarvitaan, perheen ja työntekijöiden huolenaiheita sekä perheen tukiverkostoja. Lisäksi laaditaan yhteiset tavoitteet perhetyölle ja sovitaan perhetyön keinoista ja toteuttamisesta (päivät, kellonajat ja kesto) sekä arvioinnin ajankohdasta. (Remes, Shemeikka & Tarvainen 2009.)

Perhetyönsuunnitelman teossa voidaan käyttää apuna perheen tuen tarpeenarvioinnin lomaketta. Perhetyön toteutusta ja tavoitteiden saavuttamista arvioidaan yleensä kuuden kuukauden välein. Jos tarvetta perhetyölle ei enää ole, perhetyö päättyy. Jos perhetyö jatkuu, tarkistetaan tavoitteet ja keinot sekä sovitaan uusi arviointiaika noin kuuden kuukauden päähän. (Remes, Shemeikka & Tarvainen 2009.)

3.4 Perhetyöntekijä lastensuojelun perhetyön toteuttajana

Sosiaalityö on viime vuosikymmeninä muuttunut hyvin paljon. Työtä on kehitetty entistä asiakaslähtoisemmäksi ja tueksi haetaan osaamista eri aloilta. Moniammatillinen työ sekä työote ovat kehittyneet. Sosiaalityössä on syntynyt uusi ammattiryhmä, joka koskee erityisesti lastensuojelutyötä eli perhetyöntekijät. Täsmälliset työnkuvaukset ja tehtävän määritykset puuttuvat, koska kyseessä on nuori ammattiryhmä. Työkäy-

tännöt ovat syntyneet niihin tarpeisiin, joista on ollut kysyntää. Perheiden laaja-alainen tukeminen heidän omassa lähiympäristössään ja eläminen mukana heidän arjessaan ovat perhetyöntekijän keskeisintä työnkuvaa. Lastensuojelullisessa työnkuvassa perhetyöntekijän ammatillisuutta tarkastellaan hyvin laajasti. (Reijonen 2005, 7–8.) Perhetyöntekijä voi tulla esimerkiksi perheiden kotiin antamaan palvelua tai perhe voi käydä perhetyöntekijän vastaanotolla (Järvinen ym. 2007, 15).

Perhetyöntekijällä on usein kaksoisrooli eli hän on sekä tukija että kontrolloija. Tämä tulisi kertoa aina perheille avoimesti, jo siinä vaiheessa kun perhetyö aloitetaan. Perhetyöntekijä ei voi nimittäin sietää päivästä toiseen vaivaavaa lojaliteettiristiriitaa. (Kihlman 2005, 113.) Perhetyöntekijän on otettava työssä huomioon sosiaalialan työntekijöiden eettiset ohjeet sekä laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, sillä ne antavat yleisiä ohjeita ja periaatteita työskentelyyn (Järvinen ym. 2007, 15). Perhetyöntekijältä vaaditaan työhön sitoutuneisuutta ja motivoituneisuutta. Sopeutumiskyvyn on oltava myös hyvä alati muuttuviin organisaatio- sekä asiakastilanteisiin. (Reijonen 2005, 13.)

Auttamistyön kannalta on ratkaisevaa, ovatko perhetyöntekijän toimenpiteet voimaannuttavia vai alistavia. Uusien näköalojen avaaminen, oman kokemuksen ja ymmärryksen jakaminen sekä kannustus ovat voimaannuttavaa tukea. Huolten esiin nostaminen, rajojen asettaminen epätoivottavalle käyttäytymiselle ja rajoista kiinnipitäminen ovat voimaannuttavaa kontrollia. Puolesta tekeminen, ”yliymmärtäminen”, riippuvuuden luominen ja ylläpitäminen ovat alistavaa tukea. Yleisten periaatteiden ja omien arvojen puskeminen huomioimatta tilanteiden erilaisuutta sekä ainutlaatuisuutta ovat alistavaa kontrollia. (Eriksson & Arnkil 2005, Pyhäjoen 2005, 76 mukaan.) Perhetyöntekijä joutuu reflektoidaan ja arvioimaan perhetyöprosessin edetessä lisääntykö asiakkaan toimintakyky ja hallinta omasta elämästään vai ei. Eli alistavatko vai voimaannuttavatko perhetyöntekijän tekemät tuki-kontrolliyhdistelmät? (Pyhäjoki 2005, 77.)

4 ASIAKKAAN VOIMAANTUMINEN

Englanninkielisellä sanalla empowerment tarkoitetaan voimaantumista eli ihmisen sisäistä voimantunnetta. Voimaantuminen on omia voimavaroja ja vastuullista luovuutta vapauttavaa tunnetta. Voimaantuneesta ihmisestä heijastuu myönteisyys ja positii-visuus. Voimaantunut ihminen haluaa yrittää parhaansa ja ottaa vastuuta myös läheis-tensä hyvinvoinnista. Voimaantumisprosessin alusta alkaen vapaus ja itsenäisyyden kokeminen ovat keskeisessä asemassa. Toimintaympäristöön liittyvillä kokemuksilla ja näkemyksillä on tärkeä asema voimaantumisessa. Voimaantumisessa tärkeitä ovat vapaus, vastuu, arvostus, luottamus, toimintaympäristö, ilmapiiri sekä myönteisyys, jotka ovat toisiinsa kytkeytyneinä ja merkityksellisiä keskenään. Ratkaisevat puutteet voivat heikentää tai jopa estää voimaantumisen rakentumista tai ylläpitämistä. Ihan-teellisessa tilanteessa kaikki voimaantumiseen vaikuttavat tekijät tukevat ihmisen voimavarojen kasvua. (Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua 2009.)

Opinnäytetyömme viitekehykseksi muotoutui voimavarakeskeisyys. Voimavarakes-keisyudessa toteutuvat asiakaslähtöisyys, dialogisuus ja tavoitteellisuus. Henkilökoh-taisella tasolla voimaantuminen viittaa subjektiiviseen mielen tilaan, tunteisiin omista kyvyistä ja taidoista sekä ymmärrykseen itsestään ja voimavaroistaan. Voimaantumi-nen on prosessi, jonka vuoksi yksilöiden, perheiden, organisaatioiden, kuntien ja yh-teiskuntien tilanteet voivat parantua. Voimaantumisella on henkilökohtaisia, ihmisten välisiä ja rakenteellisia ulottuvuuksia, jotka soveltuvat sosiaaliseen systeemiin kaikilla tasoillaan. (Miley, O`Melia & DuBois 2009, 88–90.) Voimaantumisen ominaisuudet näkyvät eri ihmisissä eri ominaisuuksina, käyttäytymisenä, taitoina sekä uskomuksina. Voimaantumisen ominaisuudet voivat vaihdella myös voimakkuusasteeltaan, ympäris-tön sekä ajankohdan mukaan. (Siitonen 1999, 93–94.)

Voimavarakeskeisessä työssä sovelletaan seuraavia periaatteita. Asiakasta vahviste-taan jo olemassa olevien vahvuuksien avulla, asiakkaan sosiaalisia suhteita ja yhteen-kuuluvuuden tunnetta lisätään, asiakkaan itseparantumista tuetaan sekä asiakkaaseen uskotaan. Itseparantuminen tarkoittaa sitä, että luotetaan asiakkaan omiin parantaviin voimiin ja siihen, että muutoksia voi tapahtua itsestäänkin. Asiakkaalle pyritään muodostamaan sellaiset olosuhteet, että hän pystyy löytämään ongelmiensa ratkaise-

miseen tarvittavat omat voimansa ja vahvuutensa. (Rostila 2001, 40–42.) Lisäksi periaatteina pidetään toiveikkuuden ja myönteisen näkökulman etsimistä ja näkemistä, muutoksen väistämättömyyttä, myönteistä palautetta ja yhteistyön avoimuutta (Vilén, Leppämäki & Ekström 2005, 124–135).

Ihminen voi voimaantua omista lähtökohdistaan tietyssä kontekstissa, jolloin voimaantumisen kokemusta voi seurata myös hyvinvoinnin kokemus. Tällöin voidaan ajatella, että hyvinvoinnin kokeminen on läheisesti yhteydessä voimaantumisen kokemiseen. (Siitonen 1999, 189.) Työntekijän tulee nähdä asiakas kokonaisena ja erillisenä ihmisenä, jolla on oma maailmansa ja tulkintansa (Rostila 2001, 40–42).

Asiakkaan tehokkaan toiminnan tukemiseksi tarvitaan vastaanottavainen ympäristö. Ympäristön tulisi tukea asiakasta ja olla yhteistyössä asiakkaan kanssa. Ympäristön olisi oltava luotettava ja yhteistyöhaluinen. Kontekstisidonnaisuuksia voidaan tarkastella erilaisten toiminnallisten elementtien kautta, joita tarvitaan mahdollistamaan, vastaanottavaiseen ympäristöön. Ympäristön on oltava yhdenmukainen asiakkaan henkilökohtaisten päämäärien kanssa. Ympäristö ei saa kuitenkaan olla liian kontrolloiva, koska motivaatio yleensä vähenee, jos asiakkaat kokevat ettei heillä ole valinnanvaraakaan tarpeeksi. Ympäristöllä on oltava aineelliset ja tiedolliset mahdollisuudet, kuten neuvonta, ohjaus ja opetus, joita tarvitaan helpottamaan tavoitteen saavuttamista. Ympäristön on tarjottava tunneilmapiiri esimerkiksi inhimillisyys ja luottamus, joka tukee ja helpottaa toimintaa. Ympäristö siis mahdollistaa ja edistää merkitystä ihmisen päämäärän saavuttamisessa. (Ford 1992, Siitosen 1999, 113–114 mukaan.)

Voimavarakeskeisessä työskentelyssä lähtökohtana on asiakkaan omakohtainen kokemus. Asiakasta on pyrittävä ymmärtämään hänen omien ilmaisujen ja kielen kautta. Tärkein työmenetelmä voimavarakeskeisyydessä on voimavarojen arviointi. Se on yhtä aikaa sekä tuote että prosessi. Prosessin tarkoituksena on auttaa asiakasta määrittelemään tilanteensa eli selvittämään syyt, miksi hän hakee apua. Tuote merkitsee, että yhteisymmärryksessä on syntynyt kirjallinen sopimus, josta käy ilmi ongelmatilanteet ja siihen vaikuttavat tekijät. Työn arvioinnin tulee olla sekä työntekijän että asiakkaan välistä yhteistyötä. Työntekijän täytyy välttää syylistämistä ja syyttämistä asiakasta kohtaan. Voimavarakeskeisyydessä työntekijä ei tee diagnooseja, vaan hän arvioi. (Voimavarakeskeinen sosiaalityö 2008.)

5 TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTON KERUU

Opinnäytetyömme on tutkimuksellinen opinnäytetyö, joka koostuu teoriatiedoista, teemahaastatteluista, niiden analysoinneista ja tilasto-osioista. Opinnäytetyössämme käytämme kvalitatiivista eli laadullista lähestymistapaa. Valitsimme tutkimusmenetelmäksemme teemahaastattelun, sillä sen etuna ovat joustavuus tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaajia myötäillen. Teemahaastattelun tuloksia voidaan analysoida ja tulkita monin eri tavoin. Sosiaalialan tutkimuksissa tarvitaan viisi teemahaastattelua, jotta aineiston on riittävä ja luotettava. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 197.) Teemahaastattelussa puuttuvat kysymysten tarkka muoto ja järjestys, mutta haastattelun aihepiirit ovat tiedossa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 193–197).

Ihminen tulisi nähdä tutkimustilanteessa subjektina, merkityksiä luovana ja aktiivisena osapuolena. Hänellä on oltava mahdollisuus tuoda itseään koskevia asioita esille vapaasti. Oikein tehdyssä teemahaastattelussa nämä asiat toteutuvat. Teemahaastattelulla voidaan syventää saatua tietoa ja selkeyttää haastateltavan mielipiteitä tarvittaessa lisäkysymyksillä. Teemahaastattelulla pystytään tutkimaan arkoja ja vaikeita aiheita. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 35.) Asiakkaat lastensuojeluperheissä kokevat usein jaksamattomuutta ja huonommuutta valtaväestöön verrattuna. Väsyneet vanhemmat eivät välttämättä jaksa vastata kyselylomakkeisiin. Kyseessä ovat henkilökohtaiset ja arat asiat, jonka vuoksi on tärkeää kohdata asiakkaat kasvotusten. Koimme teemahaastattelun olevan siihen sopivin tutkimusmenetelmä, koska suorassa kontaktissa on myös helpompi saada luottamus haastateltaviin kuin esimerkiksi kyselylomakkeella.

Lastensuojelun perhetyö kohdentuu lapsiin, jonka vuoksi halusimme haastatella myös lapsia. Lapsiin suhtaudutaan tasa-arvoisemmin kuin ennen. He ovat yksilöitä, joita halutaan kuunnella ja joiden mielipiteet huomioidaan. Haastattelussa päästään lähemmäksi lasta sekä hänen käsityksiään ja mieltymyksiään. Haastattelutilanteessa aikuinen on valta-asemassa lapsen nähden. Aikuinen ohjaa haastattelutilannetta, sillä haastattelu on aikuiselle luontainen tapa, mutta ei lapsille. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 128.)

Teimme vanhemmille ja lapsille omat teemahaastattelurungot (liitteet 2 ja 3). Haastattelurungot muodostimme teemoista, jotka nousivat voimavarakeskeisyyden periaat-

teista. Lapsilla teemat olivat lastensuojelun perhetyö, tuki ja vaikuttavuus sekä oma kokemus lastensuojelun perhetyöstä. Vanhempien teemat olivat perheen tilanne, lastensuojelun perhetyö, lastensuojelun perhetyön vaikuttavuus, kokemus vanhemmuuden tukemisesta sekä kokemus lastensuojelun perhetyöstä. Teemahaastattelurungon kysymykset muodostimme teemoista.

Perhetyöntekijät jakoivat suostumuslomakkeet (liitteet 4 ja 5) perheisiin ja kertoivat heille alustavaa tietoa esimerkiksi tutkimuksen luotettavuudesta. Teimme haastattelut yksilöhaastatteluina. Sovimme etukäteen, kumpi haastattelee ja nauhoittaa haastattelut. Teimme molemmat haastattelujen aikana muistiinpanoja. Haastattelut kestivät puolesta tunnista reiluun tuntiin.

Tilasto-osioita keräsimme osittain valmiista tietokannoista, kuten sotkanetistä (indikaattoritiedostot) ja tilastokeskukselta. Loput tiedoista keräsimme muun muassa kuntien sosiaalityöntekijöiltä, nuorisotyöntekijöiltä, terveydenhoitajilta, sivistystoimenjohtajilta, Ylä-Savon sosiaalipäivystäjältä ja rikosylikomissaarilta. Kuntien päättäjät voivat hyödyntää tilasto-osioita kehittäessään palveluita, miettiessään töiden uudelleenjakoa sekä palkatessaan uutta henkilöstöä.

5.1 Kohdejoukko

Kohdejoukon valinta oli tehtävä huolellisesti, koska tietoa oli kerättävä lastensuojelun asiakasperheiltä. Kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotoksella (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 155). Haastateltavien tuli olla sellaisia, joilla oli kokemusta lastensuojelun perhetyön asiakkuudesta. Sosiaaliohjaaja ja perhetyöntekijät miettivät, ketkä lastensuojelun perhetyön asiakkaista voisivat osallistua haastatteluihin. Haastattelut perustuivat vapaaehtoisuuteen.

Haastattelimme kuutta äitiä ja kolmea isää sekä neljää lasta, jotka olivat iältään 10–14-vuotiaita. Vanhempien haastattelut teimme heidän kotonaan ja lasten haastattelut yhtä lukuun ottamatta sosiaalitoimen tiloissa. Haastateltuihin kuului kaksi pariskuntaa, joita haastattelimme kutakin erikseen. Toinen pariskunnista oli ydinperhettä ja toinen uusperhettä. Haastateltavista yksi äiti ja yksi isä olivat yksinhuoltajia. Perheis-

tä kaksi oli 3-lapsista perhettä. Muut perheet olivat 1-, 2-, 4-, 5- ja 6-lapsisia. Perheiden lapset olivat iältään kahdeksan kuukautta—17 vuotta. Suurin osa lapsista kävi koulua, mutta osa oli joko kokopäivähoidossa tai kotona.

Haastatelluista isistä kaikki kävivät töissä ja vastaavasti äideistä kaksi. Yksi äideistä oli sairaslomalla ja kolme äitiyslomalla. Haastateltujen puolisoista kaksi oli työttömänä ja yksi oli työelämässä.

5.2 Tutkimustehtävä

Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää, miten voimavarakeskeisyys toteutuu lastensuojelun perhetyössä Pielavedellä. Halusimme tuoda esiin sekä lasten että vanhempien kokemuksia ja mielipiteitä. Lastensuojelun perhetyö on Suomessa työmuotona suhteellisen uusi, jonka vuoksi tutkimuksia aiheesta on tehty melko vähän. Toimeksiantajalla oli tarve saada palautetta tekemästään perhetyöstä, koska Pielavedellä asiakkaiden kokemuksia ei ole aikaisemmin tutkittu. Toimeksiantaja halusi saada erityisesti tietoa siitä, miten perhetyö on vaikuttanut perheiden arkeen ja siinä selviytymiseen. Toimeksiantaja toivoi myös selvitystä lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan tekemästä perhetyöstä. Saamalla palautetta toimeksiantaja voi suunnitella sekä kentällä että toimistolla tehtävää työtä, esimerkiksi kehittämällä työmenetelmiä ja madaltamalla perhetyön asiakkaaksi hakeutumisen kynnystä.

Opinnäytetyömme tutkimustehtävänä oli selvittää:

- 1) Millaisia ovat lasten kokemukset ja mielipiteet lastensuojelun perhetyöstä?
- 2) Millaisia ovat vanhempien kokemukset ja mielipiteet lastensuojelun perhetyöstä?
- 3) Miten voimavarakeskeisyys toteutuu lastensuojelun perhetyössä?

Mielestämme tutkimustehtävämme ovat tärkeitä, koska niistä saatavat tulokset ovat hyödyllisiä perhetyötä tekeville työn kehittämisen kannalta. Lasten mielipiteiden selvittäminen on tärkeää lapsen kuulemisen kannalta. Lasten mielipiteitä on selvitetty hyvin vähän perhetyön kentällä. Myöskään vanhemmilta ei palautetta juuri ole kerät-

ty. Lapset ja vanhemmat ovat perhetyön keskiössä, joten heidän ääntään on saatava enemmän kuuluviin.

5.3 Aineiston analysointi

Tutkimusaineiston analysointiin käytimme teorialähtöistä eli deduktiivista sisällönanalyysiä. Teorialähtöinen sisällönanalyysi pohjautuu aikaisempaan viitekehykseen tai teoriaan (Silius 2005). Teorialähtöinen sisällönanalyysi etenee aineiston ehdoilla ja siinä teoreettiset käsitteet luodaan jo valmiiksi olemassa olevasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 116).

Sisällönanalyysillä koetetaan saada tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105). Analyysin tarkoituksena on luoda selkeä sanallinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä, sillä aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä. Aineisto pyritään järjestämään tiiviiseen ja selkeään muotoon hävittämättä kuitenkaan sen sisältämää tietoa. (Hämäläinen 1987; Burns & Grove 1997; Strauss & Corbin 1990;1998, Tuomen & Sarajärven 2002, 110 mukaan.) Aineistoon luodaan analyysillä selkeyttä, jotta voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä (Hämäläinen 1987, Tuomen & Sarajärven 2002, 110 mukaan). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineisto hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan kokonaisuudeksi, joka etenee loogisesti. Analyysiä toteutetaan tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa. (Hämäläinen 1987; Strauss & Corbin 1990, 1998; Atkinson ym. 2000, Tuomen & Sarajärven 2002, 110 mukaan.)

Teimme litteroinnin jokaisen haastattelun jälkeen. Litteroinnit tehtyämme poistimme haastattelut nauhurilta. Litteroitua aineistoa kertyi lasten ja vanhempien haastatteluita yhteensä 37 sivua. Tämän jälkeen teimme litteroidusta aineistosta pelkistykset, jotka oli haastava vaihe. Pelkistysten jälkeen aloimme etsiä vastauksista yhteneväisyyksiä, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiimme. Luokiteltuamme vastaukset teimme lasten ja vanhempien abstrahointikaaviot.

5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuuden tarkastelu alkaa jo suunnitteluvaiheessa. Sen takia on tärkeää määrittää tarkasti käsitteet, perusjoukot ja muuttujat. Myös aineiston huolellinen kerääminen ja mittarin suunnittelu, varmistaminen sekä kysymykset vaikuttavat tutkimuksen pätevyyteen. (Valli 2001; Heikkilä 2004; Hirsjärvi ym. 2005, Vilkan 2005, 161 mukaan.) Opinnäytetyömme validius eli pätevyys lisääntyi, sillä keräsimme aineiston teemahaastatteluin. Tuolloin pystyimme tekemään tarkentavia lisäkysymyksiä. Yritimme olla luomatta ennakkoluuloja ja -käsityksiä, jolloin validius kasvoi.

Luotettavuus kasvaa, jos molemmat päätyvät samanlaiseen tulokseen. Luotettavuutta parantaa se, että kerroimme tarkasti ja totuudenmukaisesti tutkimuksemme eri vaiheet. Raportointivaiheessa kerroimme muun muassa haastattelujen olosuhteet, paikat, käytetyt ajat sekä mahdolliset virhetulkinnat. (ks. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 216–217.) Luotettavuutta heikentäviä tekijöitä voi olla esimerkiksi se, että vastaaja muistaa vastatessaan asian väärin tai ymmärtää kysymyksen väärin tai haastattelija tulkitsee ja tallentaa vastauksen väärin (Uusitalo 1991, Vilkan 2005, 162 mukaan).

Otimme huomioon myös eettiset kysymykset opinnäytetyötämme tehdessä. Ensinnäkin jo tutkimusaiheen valinnassa tuli selkiyttää se, kenen ehdoilla aihe valitaan ja miksi sitä ruvetaan tutkimaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 126.) Toiseksi tutkimuslupaan liittyvät kysymykset, tutkimusaineiston keruuseen liittyvät ongelmat (ei salauhoittamista), tutkimuskohteen hyväksikäyttö ja tutkimuksesta tiedottaminen tuli ottaa huomioon (Eskola & Suoranta 1998, 52–53). Luottamuksellisuus, aineiston tallentaminen asianmukaisesti sekä se, että toisten tekstiä ei plagioida tuli huomioida tutkimusta tehdessä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 26–28).

Moni vanhempi tuntee häpeää lastensuojelullisista toimenpiteistä. Haastateltaville oli tärkeää, ettei vastauksista käynyt ilmi heidän henkilöllisyys missään vaiheessa. Sen vuoksi oli ehdottoman tärkeää käsitellä aineistot luottamuksellisesti eli henkilöllisyydet eivät saaneet tulla esille. Litteroinnin jälkeen poistimme haastattelut nauhurista. Tutkimuksessamme luotettavuutta lisää selkeät lähdeviittaukset. Olemme erottaneet

lainatut ja oman tekstin selkeästi. Luotettavuuden kannalta aineistoa oli tutkimukssamme tarpeeksi.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Olemme jakaneet haastattelujen tulokset kuuteen eri osa-alueeseen ja tilasto-osiot käsittelemme omassa kappaleessaan. Aluksi kerromme lastensuojelun perhetyön asiakkuudesta, josta käy ilmi, mitä kautta perhe on päätenyt asiakkaaksi. Lisäksi käsittelemme lastensuojelun perhetyön kestoa, käyntien määrää sekä perhetyöntekijän työnkuvaa. Seuraavaksi kerromme tuloksia perheiden tukiverkostoista.

Tämän jälkeen siirrymme vanhempien kokemuksiin lastensuojelun perhetyöstä ja sosiaalitoimen kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Viimeisenä kerromme lapsilta keräämiämme kokemuksia lastensuojelun perhetyöstä. Kerromme muun muassa millä tavoin perhetyöntekijä on auttanut lapsia ja miten he ovat saaneet vaikuttaa lastensuojelun perhetyön sisältöön.

6.1 Lastensuojelun perhetyön asiakkuus

Lastensuojelun perhetyön asiakkuus alkoi yleensä neuvolan tai sosiaalitoimen kautta. Asiakkuus alkoi myös perhetyöntekijän omasta ehdotuksesta sekä kouluterveydenhoitajan suosituksesta. Lisäksi lastensuojelun perhetyön asiakkuus oli alkanut mielenterveyspalveluiden avohuollon kautta. Haastatelluista lapsista yhdelle oli tarjottu perhetyötä tueksi, kun hän muutti takaisin kotiin perhekodista.

Perhetyöntekijä oli työskennellyt perheissä kahdesta kuukaudesta seitsemään vuoteen. Perhetyöntekijä työskentelee perheissä yleensä yhdestä kahteen kertaan viikossa. Joissakin perheissä perhetyöntekijä käy vain joka toinen viikko. Perhetyöntekijä auttaa perheitä tarpeiden mukaan, puolesta tunnista jopa koko päivään (kahdeksan tuntia). Yleisimmät tehtävät on auttaa perheitä konkreettisissa asioissa, kuten läksyjenteossa, lasten hoidossa, siivoamisessa ja ruoanlaitossa. Työntekijä on myös henkisen tuen antajana, käy lasten kanssa uimassa, ostoksilla kaupungilla, leipoo ja pelaa lautapelejä.

6.2 Asiakkaiden tukiverkostot perhetyön tukena

Lastensuojelun perhetyön asiakasperheillä on perhetyöntekijän lisäksi erilaisia ammatillisia tukiverkostoja. Terveystieteiden puolelta tukiverkostoina ovat mielenterveys-toimiston sairaanhoitaja ja psykologi, neuvolan terveydenhoitajat, Alavan psykologi, KYSin lääkärit sekä puhe- ja toimintaterapeutit. Koulun puolelta ammatillisia tukiverkostoja ovat erityiskoulun opettaja ja iltapäiväkerhonohjaajat. Lastensuojelun puolelta perheet saavat tukea sosiaalitoimistolta ja tukiperheeltä.

Vanhemmat kokivat tukiverkostojen vahvistuneen perhetyön tuen avulla. Vanhemmat saavat tukea arkeen omilta vanhemmiltaan ja appivanhemmiltaan. Joillakin vanhemmilla sisarukset ovat henkisenä tukena arjessa, mutta eivät auta konkreettisissa asioissa. Muutamat vanhemmat saavat ystäviltään konkreettista apua, esimerkiksi lasten hoitoon viennissä ja kauppa-asioden hoitamisessa, sillä kahdella vastaajalla ei ollut autoa. Joillakin ei ollut sukulaisia eikä ystäviä lainkaan tukena arjessa, näin ollen perhetyöntekijä oli ainut tuen antaja. Vanhemmat kokivat saavansa apua perhetyöltä tarvittaessa. He kokivat olevansa itse aktiivisempia ottamaan yhteyttä viranomaisiin, kun perhetyöntekijä kannusti ja rohkaisi siihen. Muutamalla vanhemmalla vapaa-ajan harrastukset olivat lisääntyneet perhetyön myötä. Perhetyöntekijä huolehtii lapsista vanhemman harrastusten ajan. Perhetyö tuki työelämään lähtemistä ja vähensi häpeän tunnetta perheen tilanteesta.

6.3 Lastensuojelun perhetyö vanhempien tuki ja turva

Perhetyötä on ollut saatavilla yllättävän helposti ja tarpeiden mukaan. Vastauksista ilmeni, että perheet saavat perhetyötä yleensä aina kun sitä tarvitsevat, jo saman päivän aikana. Vanhemmat ja lapset olivat tyytyväisiä perhetyöltä saatuun tukeen. Tuki koettiin riittäväksi, hyväksi, joustavaksi, ennakoivaksi ja tarpeelliseksi. Osan mielestä perhetyö oli vastannut heidän odotuksiinsa ja siitä oli ollut suurta apua. Vanhemmat ymmärsivät perhetyön käytettävissä olevat resurssit. He käsittivät, että perhetyöntekijöillä on useita perheitä, jonka vuoksi työskentelyaika on rajallinen. Suurin osa vanhemmista hyväksyi perhetyöntekijän kotiinsa ensimmäisillä käyntikerroilla. Hyväk-

syntään vaikuttivat vastaajien sosiaalisuus sekä perheen jaksamattomuus. Vanhempien väsyminen johti siihen, että he ottivat kiitollisena saamansa avun vastaan. Jotkut vanhemmat olivat alussa jännittäneet perhetyöntekijän käyntejä, mutta tutustuttuaan hyväksyivät hänet.

Vanhemmat kokivat heidän mielipiteiden ja tarpeiden huomioon otamisen hyvänä. Vanhempia helpotti, kun ei itse tarvitse kertoa monelle viranomaiselle samoja asioita, koska perhetyöntekijät kertovat asioita eteenpäin muun muassa sosiaalitoimistoon. Muuttamat kokivat mielipiteiden ja tarpeiden huomioon ottamisessa olevan parantamista. Osa vastaajista toivoi iltaja viikonloppuaikoja perhetyöhön, jotta heillä olisi omaa ja yhteistä aikaa. Näin ollen myös kouluikäiset lapset saisivat viettää aikaa perhetyöntekijän kanssa.

Vanhemmat kokivat perhetyön sujuneen ilman vastoinkäymisiä. Osa koki olleensa eri linjoilla joistakin lasten kasvatustapojen kuin perhetyöntekijä, esimerkiksi lasten rajojen asettamisesta. Vanhemmat kokivat yhteistyön perhetyöntekijöiden kanssa olevan toimivaa, joustavaa ja luontevaa. Vanhemmat kokivat, että selviytyminen olisi ollut vaikeaa ilman perhetyötä, muun muassa pelko vanhemman jaksamattomuudesta ja lapsilla ongelmia läksyjenteossa. Osa mielestä selviytyminen ilman perhetyötä olisi ollut mahdotonta. Jos perhetyötä ei olisi ollut saatavilla, vanhemmat olisivat hakenneet apua jostain muualta, kuten sosiaalitoimistosta, neuvolasta, lääkäriltä, sukulaisilta ja kavereilta.

Vanhemmat kokevat heidän ja perhetyöntekijän välisen suhteen olevan luottamuksellinen ja rehellinen. Luottamus oli kasvanut perhetyön edetessä. Osa luonnehti suhdetta perhetyöntekijään kaverillisena ja lämpimänä. Myös avoimuutta pidettiin tärkeänä. Joidenkin mielestä yksityisyys oli taattu perhetyöstä huolimatta. Vanhemmat kertoivat pystyvänsä puhumaan perhetyöntekijälle avoimesti kaikista asioistaan, esimerkiksi avio- tai avoerosta, väsymyksestä, kasvatuksesta sekä muista aroista aiheista. Osa mainitsi soittavansa ensimmäisenä perhetyöntekijälle, jos elämäntilanteesta tapahtuu jotain akuuttia. Vanhempien mielestä perhetyöntekijät ovat luotettavia tukijoita. Avoimuutta kuvasi se, että osa pystyi itkemään heidän seurassaan. Perhetyöntekijä on onnistunut hyvin voimavaraistamaan vanhempia. Siitä kertovat vanhempien kokemukset luottamuksellisuudesta, rehellisyydestä sekä avoimuudesta.

Vanhemmista kaikki eivät olleet tarvinneet tukea vanhemmuuteen perhetyöntekijältä. Vanhemmat, jotka kokivat saaneensa tukea vanhemmuuteen, olivat olleet tyytyväisiä siihen. Perhetyöntekijä oli tukenut vanhemmuutta keskusteluilla, esimerkiksi murrosiästä, rajojen asettamisesta ja erilaisten ratkaisujen miettimisestä. Lisäksi perhetyöntekijä oli antanut neuvoja lasten sairauksiin, hankkinut vauvan tarvikkeita ja laatinut viikko-ohjelman lapsille. Vanhemmat eivät kaivanneet lisää tukea vanhemmuuteen perhetyöntekijältä.

Vanhempien mielestä perheen tilanne oli pysynyt ennallaan perhetyöntekijän käyntien myötä. Osalla perheen tilanne oli parantunut perhetyön myötä. Vaikuttavina tekijöinä olivat perhetyöntekijältä saatu apu kotiaskareisiin ja läksyjen tekemiseen, tuki ja neuvot esimerkiksi lasten kasvattamiseen, itsenäisyyden vahvistaminen ja äidin jaksamisen tukeminen keskustelemalla ja antamalla omaa aikaa. Perhetyöntekijältä oli saatu myös tukea vanhemmuuden vahvistumiseen.

Osalle perheistä perhetyöntekijä oli vaihtunut. Joillekin perhetyöntekijän vaihtuvuudella ei ole merkitystä. Toiset kokivat vaihtuvuuden hankalana, koska luottaminen uuteen työntekijään on vaikeampaa ennen kuin oppii tuntemaan. Ne perheet, joissa on ollut sama työntekijä, eivät halunneetkaan vaihtuvuutta. Haastateltavat kokivat, että osan työntekijöiden kanssa on vaikea tulla toimeen. Lasten kannalta olisi ihanteellista, jos työntekijä pysyisi samana. Työntekijöiden vaihtuvuus oli aiheuttanut sen, että lapsi oli tuntenut itsensä ”koekaniiniksi”.

6.4 Sosiaalitoimi vanhempien tukena lastensuojelun perhetyössä

Haastateltavat kokivat yhteistyön sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan kanssa suurimmaksi osaksi hyvänä, sujuvana ja toimivana. Vastaajat olivat tyytyväisiä sosiaalitoimistosta saatuun tukeen. Osalla oli ollut vaikeuksia kysymysten ymmärtämisessä, koska kysymykset olivat sisältäneet vaikeasti ymmärrettäviä käsitteitä ja se oli vaikeuttanut vuorovaikutusta. He olivat saaneet tukea vanhemmuuteen, henkiseen jaksamiseen ja taloudellisiin ongelmiin. Vastauksista ilmeni, että yhteyttä otettiin sosiaalitoimistoon yleisimmin puhelimitse ja sinne pääsi nopeasti, yleensä saman päivän aika-

na. Haastateltavien mielestä yhteistyötä sosiaalityöntekijän ja sosiaalihoajaan kanssa on ollut riittävästi, eivätkä he halunneet lisää keskustelu- tai tapaamisaikoja.

Osa vastaajista koki, että perhetyönsuunnitelmassa on vaikeita kysymyksiä ja liian hienoja käsitteitä. Vanhempien mielestä perhetyönsuunnitelma on tärkeä, jonka vuoksi he toivoivat, että se päivitetäisiin kerran vuodessa. Tällöin siitä saisi parhaimman hyödyn sekä asiakas että työntekijä. Nyt päivittämisissä on liian pitkiä välejä, jopa kolme vuotta. Yksi vanhemmista toivoi, että perhetyöstä olisi kerrottu perhetyönsuunnitelman teon yhteydessä, sillä perheellä oli ollut puutteellinen käsitys perhetyöstä. Perhetyönsuunnitelma koettiin myös toimivana ja joustavana. Siinä oli selvitetty riittävästi perheen tilannetta. Vanhempien mielestä perhetyönsuunnitelma on tärkeä päivittää, jotta tietää missä asioissa lasta on tuettava.

6.5 Perhetyöntekijä luotettava aikuinen lapselle

Vastauksista ilmeni, että perhetyön alkuvaiheessa lapset olivat olleet perhetyöntekijää kohtaan varauksellisia. Kun he tutustuivat, perhetyöntekijän käynnit koettiin mukavina ja hauskoina. Lapset kokivat myönteisinä perhetyöntekijän käynnit ja osa lapsista oli tyytyväisiä saamaansa perhetyöhön. He tiesivät etukäteen, milloin perhetyöntekijä on tulossa tapaamaan heitä. Lasten haastatteluista ilmeni, ettei perhetyöllä ole ollut vaikutusta lasten ihmissuhteiden lisääntymiseen.

Perhetyöntekijän käynneistä oli ollut kaikille vastaajille apua. Lapset kokivat saaneensa henkistä tukea ja kannustusta, apua läksyjen tekoon ja kokeisiin lukuun. Tukemisen myötä arvosanat olivat nousseet yhdellä vastaajista. He saivat apua myös, jos vanhemmat eivät osanneet auttaa esimerkiksi läksyjen teossa. Lapset kokivat saaneensa vaikuttaa perhetyön sisältöön. He olivat saaneet toivoa, mitä haluavat tehdä perhetyöntekijän kanssa. He olivat toivoneet muun muassa lautapelejä, leipomista ja lenkkeilyä. Osa toivoi enemmän uintia ja toiminnallisia pelejä esimerkiksi jalkapalloa.

Jos perhetyöntekijä vaihtui, niin se tuntui pelottavalta, koska lasta jännitti, miten uuden työntekijän kanssa tulee toimeen. Lapset tunsivat, että perhetyöntekijästä oli tul-

lut heille vähitellen luotettava aikuinen. Lapset pystyivät kertomaan rehellisesti ja avoimesti asioistaan perhetyöntekijälle, esimerkiksi perheen iloista ja suruista sekä mieltä painavista asioista. Yksi lapsista koki, ettei olisi selviytynyt ilman perhetyötä. Myös lasten kohdalla voimavaraistuminen näkyi selkeästi, koska rehellisyys, avoimuus ja luotettavuus oli syntynyt.

7 KESKEISIÄ TULOKSIA TILASTO-OSIOISTA

Opinnäytetyötämme ajatellen lasten ja nuorten kasvuolojen ja hyvinvoinnin tilan karttoitus on tärkeää. Tilasto-osiossa 1 on tarkasteltu kuntien nykytilannetta ja ennakoitu tulevaa kehitystä. Pielavedellä oli vuonna 2007 5 292 asukasta, joista kokonaan työttömiä oli 10,1 % eli kokonaisväestöstä 378 henkilöä. Pitkäaikaistyöttömiä työttömistä oli 15,3 % eli 58 henkilöä. Aukkaista toimeentulotuensaajia oli 6,9 % eli 77 henkilöä. Pielavedellä oli vuonna 2007 lapsiperheitä 457, joista toimeentulotukea sai 9,2 % eli 40 perhettä. Yksinhuoltajaperheitä oli 64 ja niistä toimeentulotukea sai 17 perhettä. Lapsiperheiden pienituloisuusaste oli Pielavedellä 18,8 %, Keiteleellä vastaava luku oli 12 %.

Tilasto-osiossa 2 selvitettiin lasten ja nuorten hyvinvointia edistäviä ja ongelmia ehkäiseviä toimia sekä palveluja. Keräsimme tietoja Keiteleen, Lapinlahden, Pielaveden ja Varpaisjärven kuntien palveluista, jotka ovat kaikkien lasten ja nuorten käytettävissä. Näitä palveluita ovat muun muassa neuvolat, varhaiskasvatus, koulut, nuorisotyö ja perhetyö. Vuonna 2008 Pielavedellä oli lastensuojelulain mukaisia perhetyön perheitä 13. Sosiaalihuoltolain mukaista kotipalvelua sai kolme perhettä. Keiteleellä vastaavat luvut olivat lastensuojelulain mukaisessa perhetyössä viisi perhettä ja sosiaalihuoltolain mukaista palvelua sai 23 perhettä. Lastensuojelun asiakassuunnitelmien määrä oli Pielavedellä 16. Keiteleellä lastensuojelun asiakassuunnitelmia tehtiin viisi. Pielavedellä alle 17-vuotiaita kasvatus- ja perheneuvolassa kävijöitä oli 17, Keiteleellä viisi. Lastensuojelun sosiaalityöntekijällä oli Pielavedellä perheitä asiakkaana 50, Keiteleellä 23, Lapinlahdella 35, Kiuruvedellä 35 ja Vieremällä 25.

Pielavedellä perhetyö toteutetaan pääosin lastensuojelulain mukaisena perhetyönä, Keiteleellä se on suurimmalta osin sosiaalihuoltolain alaista toimintaa ja siellä perheitä oli asiakkaina enemmän kuin Pielavedellä. Tämä johtunee osittain siitä, että sosiaalihuoltolain mukaiseen perhetyöhön perheellä ei tarvitse olla lastensuojelullista tarvetta. Pielavedellä ei ole järjestetty lapsiperheiden kotipalvelua ollenkaan. Perheet, jotka tarvitsisivat tukea ilman lastensuojelullista syytä, ovat väliinputoajia. Tilastosisien tuloksista nousi esille se, että kaikista Ylä-Savon kunnista Pielavedellä lastensuojelun sosiaalityöntekijällä on eniten perheitä asiakkaina. Ero muihin kuntiin oli

mielestämme suuri. Tarvetta olisi joko toiselle lastensuojelun sosiaalityöntekijälle kunnassa tai virassa olevien sosiaalityöntekijöiden työn uudelleen organisoinnille.

Tilasto-osio 3 kerättiin tietoa kuntien nykytilasta ja ennakoitiin tulevaa kehitystä lastensuojelutarpeen osalta. Siinä haluttiin tuoda esiin tietoa lastensuojelun tarvetta aiheuttavista tekijöistä. Tilastoja kerätessä selvisi, että lastensuojelun tarvetta aiheuttavia tekijöitä oli useita. Niitä olivat muun muassa vanhempien päihteiden käyttö, vanhempien mielenterveysongelmat ja väkivaltaisuus, lapsen tai nuoren häiriökäyttäytyminen sekä muut lapsesta tai nuoresta johtuvat syyt. Pielavedellä määräajassa tehtyjä lastensuojelutarpeen selvityksiä oli vuonna 2008 kolme, 16 selvitystä jäi tekemättä määräajassa. Keiteleellä kaksi selvitystä oli tehty määräajassa ja yhdeksän selvitystä oli tekeillä. Lastensuojeluilmoituksia Pielavedellä vuonna 2008 oli 54, joista 22 ei johtanut lastensuojelutarpeen selvityksen tekoon. Ilmoitukset koskivat 33 perhettä, joissa oli yhteensä 45 lasta. Kiuruvedellä lastensuojeluilmoitusten määrä oli vastaavana vuonna 131, joista 23 ei johtanut lastensuojelutarpeen selvitykseen. Perheitä, joita ilmoitus koski, oli 89 ja niissä oli yhteensä 120 lasta.

Vuonna 2008 Pielavedellä oli alle 17-vuotiaita lastensuojelun avohuollon asiakkaita 85 ja Keiteleellä 11. Lastensuojeluilmoitukset tulevat usealta eri taholta. Pielavedellä lastensuojeluilmoituksia tuli sosiaalipäivystyksen ja poliisin kautta 19, terveydenhuollolta 12, yksityisiltä henkilöiltä seitsemän, huoltajilta seitsemän, kouluilta kaksi sekä sosiaalitoimelta kaksi. Keiteleellä ilmoituksia tuli terveydenhuollolta kuusi, kouluilta neljä, sosiaalipäivystyksestä ja poliisilta kolme, yksityisiltä henkilöiltä kaksi sekä päivähoidolta yksi.

TAULUKKO 1. Lastensuojelutarpeen selvitysten määrä vuonna 2008

Kunta	Määrä- ajassa tehdyt selvityk- set	Määrä- ajassa tekemät- tä jää- neet sel- vitykset	Ilmoi- tukset, jotka eivät ole johta- neet sel- vityk- seen	Asiak- kuuden jatku- minen selvityk- sen jäl- keen	Asiakkuu- den päät- tyminen selvityksen jälkeen	Selvitys johtanut avohuollon suunnitel- man laati- miseen
	lkm	lkm	lkm	lkm	lkm	lkm
Pielave- si	3	16	22	0	1	1
Keitele	2	1	6	1	2	1
Kiuru- vesi	14	-	23	14	19	36

Taulukossa 1 esiintyvien tulosten perusteella ilmenee, että kuntien on mahdoton tehdä määräajassa lastensuojelutarpeen selvitykset. Lastensuojelutarpeen selvitys on tehtävä viipymättä, mutta viimeistään kolmen kuukauden kuluessa lastensuojeluilmoituksen saapumisesta (Taskinen 2008, 35). Kiuruvedellä oli suuri määrä ilmoituksia, joista aiheettomia oli vain pieni osa. Perheitä, joita ilmoitukset koskivat, oli lähes sata. Jatkossa on erittäin tärkeää seurata tilannetta. Tilannetta kannattaisi ammattilaisten ja vanhempien pohtia yhteistyönä varhaiskasvatuksesta lähtien.

Pielavedellä pitkäaikaistyöttömiä on vähiten Ylä-Savon kunnista. Muut tiedot eivät juuri poikkea muista Ylä-Savon kuntien tuloksista. Haastatelluissa lastensuojelun perheissä työttömyyttä ei vanhemmilla ollut ja toimeentulotuen tarvetta emme kartoittaneet. Vanhempien työllisyys ei takaa perheelle vakaata toimeentuloa. Kouluissa ja päiväkodeissa sattuneita tapaturmia, joista oli tehty vahinkoilmoitus vakuutusyhtiöön, oli Pielavedellä 28, Keiteleellä kolme ja Iisalmen päiväkodeissa 20. Pohdimme, mistä Pielaveden suuri lukema johtuu verrattuna muihin kuntiin. Onko Pielavedellä työntekijöiden määrä suhteutettuna työn määrään kohdallaan? Esimerkiksi miten valvonta ulkoilussa sekä välituntien aikana toteutuu? Ovatko sisätilat turvalliset ja lapsiystävälliset vai onko kaikki kiinni vain epäonnesta?

8 TUTKIMUSTULOSTEN YHTEENVETO

Teimme abstrahointikaaviot erikseen lasten ja vanhempien tuloksista. Kaavioiden tarkoituksena on selkiyttää Pielaveden lastensuojelun perhetyön voimavarakeskeisyyttä ja sitä tukevia työmenetelmiä. Lasten abstrahointikaaviosta (liite 6) ilmeni, että yksilöllisyyden huomioiminen, asiakkaan vahvistaminen ja dialogi ovat keskeisimpiä voimavarakeskeisyyden työmenetelmiä. Yksilöllisyyden huomioimisessa lapset saivat vaikuttaa perhetyön sisältöön toivein ja mielipitein. Kannustavalla työotteella, antamalla tukea ja apua perhetyötä tekevät vahvistivat lasta. Dialogissa korostuu luottamuksellinen ja toimiva yhteistyö sekä rehellisyys perhetyöntekijää kohtaan. Lasten avoimuus perhetyötä kohtaan helpotti dialogiaa.

Vanhempien abstrahointikaaviosta (liite 7) ilmeni, että voimaannuttaminen, asiakkaan vahvistaminen ja dialogi ovat voimavarakeskeisyyden tärkeimmät työmenetelmät. Voimaannuttaminen on Pielaveden perhetyössä perhetilanteen ja psyykkisten voimavarojen vahvistamista. Voimaantumista tukee myös vanhempien vapaa-ajan lisääntyminen. Asiakkaan vahvistaminen tapahtuu vanhemmuuden tukemisella, jonka tärkeimpinä työmenetelminä ovat lasten kasvatuskeskustelut ja kannustava työote. Kannustaminen tapahtuu perhetyöntekijän omalla esimerkillisellä toiminnalla ja ottamalla perheet mukaan arjen askareisiin. Perhetyöntekijä vahvistaa vanhempien ihmissuhteita rohkaisemalla vanhempia sosiaaliseen kanssakäymiseen. Pielavedellä avoin ja toimiva yhteistyö vahvisti dialogia. Siinä otettiin huomioon vanhempien mielipiteet ja tarpeet sekä yksityisyyden suoja.

Abstrahointikaavioista ilmeni, että lapsien ja vanhempien kohdalla asiakkaan vahvistaminen ja dialogi ovat perhetyössä voimaannuttamisen kannalta tärkeimpiä työmenetelmiä. Eroavaisuutena oli se, että lasten tuloksissa korostui yksilöllisyyden huomioiminen, kun taas vanhempien tuloksissa voimaannuttaminen. Eroavaisuutta selitämme sillä, että lastensuojelun perhetyössä keskiössä on lapsen etu. Tämä saattaa vaikuttaa lapsilla enemmän yksilöllisyyden huomioimiseen kuin aikuisilla. Lasten tarpeet menevät aina aikuisten tarpeiden edelle, jo lastensuojelulainkin mukaan.

Stakesin huostanottoprojekti tutkimuksesta nousi esille, että lastensuojelun perhetyö alkaa yleensä viranomaistaholta. Perheiden oma-aloitteinen hakeutuminen asiakkaaksi on vähäistä. Perhetyön alkuvaiheessa perheille tulee selkeästi kertoa sen sisällöstä ja tavoitteista. Lisäksi perhetyön arvioinnin ja seurannan tulee olla jatkuvaa ja kehittävä. (Heino, Berg & Hurtig 2000, 2, 192–193.) Myös meidän tutkimuksemme osoitti samat asiat. Vaikka Stakesin tutkimuksesta aikaa on kulunut jo vuosikymmen, saamamme tulokset osoittivat, että perhetyön prosessissa muutokset tapahtuvat hitaasti.

Tutkimuksessamme tuloksista ilmeni, että Pielavedellä lastensuojelun perhetyöntekijöiden tekemä työ on voimavaraistavaa. Perhetyö vahvistaa vanhempien itsetuntemusta ja itsetuntoa. Tämä näkyy muun muassa siten, että vanhempi on rohkaistunut lähtemään kodin ulkopuolelle, esimerkiksi harrastuksiin tai työhön. Perhetyöntekijöillä oli merkitystä siihen, että vanhemmat eivät tunteneet häpeää perheensä tilanteesta niin paljon kuin ennen perhetyön aloittamista. Vanhemmat pitivät perhetyötä pääosin asiakaslähtöisenä. Heistä tuntui, että heitä oikeasti kuunneltiin ja heidän tarpeisiin vastattiin. Myös lapset kokivat tulleen kuulluksi. Siitä kertoo myös luottamus, jota lapset tunsivat perhetyöntekijää kohtaan. Perheiden ja työntekijöiden yhteistyön toimivuus, avoimuus, joustavuus ja luotettavuus kertovat siitä, että Pielaveden perhetyössä asiakasta kunnioitetaan ja heitä pidetään yksilöinä.

Vanhemmat kokivat henkisen tuen tärkeäksi osaksi perhetyötä. Henkistä tukea vanhemmat saivat työntekijöiltä keskusteluista ja kannustuksista. Vastauksista ilmeni, että vanhemmat pystyvät rehellisesti kertomaan omista asioistaan ja luottamaan työntekijään. Osa koki perhetyöntekijän enemmän ystävänä kuin työntekijänä, tämä kertoo suhteen olevan tasa-arvoinen ja avoin. Asiakkaan oman asiantuntijuuden arvostaminen näkyi Pielavedellä siinä, että perhetyöntekijä arvosti vanhempien omaa tietämystä vanhemmuudesta eikä antanut heille neuvoja, jos he eivät niitä halunneet. Vanhemmat olivat tyytyväisiä vanhemmuuden tukemiseen. Vanhemmuuden tukeminen vahvisti joidenkin perheiden tukiverkostoja ja antoi vanhemmille omaa aikaa. Vanhemmuuden tukeminen on yksi keskeisimmistä perhetyön tavoitteista. Pielavedellä vanhemmuuden tukeminen on onnistunut hyvin, koska vanhemmat eivät tutkimuksessamme kaivanneet lisää tukea vanhemmuuteen.

Vastausten mukaan useammat vanhemmat tarvitsevat perhetyön lisäksi moniammatillista tukea selviytyäkseen arjesta ja ongelmistaan. Perhetyöntekijä ja perhetyö ovat yksi tukimuoto perheille laajassa ammatillisessa tukiverkostossa. Perhetyö on tuke-
massa vanhempia muihin viranomaisverkostoihin, esimerkiksi perhetyöntekijät ovat tarvittaessa lasten ja vanhempien mukana terveydenhuollon käynneillä. Ne perheet, jotka saivat sukulaisilta ja ystäviltä henkistä sekä konkreettista tukea, olivat siihen erittäin tyytyväisiä ja pitivät tukea tärkeänä. Perhetyö oli vahvistanut myös näitä tukiverkostoja. Asiakkaan sosiaalisten suhteiden vahvistaminen on yksi voimavarakeskeisyyden tavoite, joka toteutuu Pielavedellä hyvin.

Tutkimuksesta selvisi, että perhetyöntekijä työskentelee perheissä yksilöllisesti, huomioiden lasten ja vanhempien elämäntilanteet. Perheen voimavaraistamisen kannalta yksilöllisyyden huomioiminen perhetyössä on tärkeää. Perhetyöntekijän työskentely-
ote on asiakaslähtöistä, joka on tärkeää, jotta asiakas tuntee itsensä merkitykselliseksi. Voimavarakeskeisessä työskentelyssä yksi avain asia on asiakkaan kanssa tehtävä yhteistyö, joka auttaa asiakasta parhaiten. Työntekijän tulee aina ottaa asiakkaan toiveet ja pyrkimykset vakavasti, eikä työntekijä voi etukäteen arvioida asiakkaan muutosky-
vyn ylärajaa. (Voimavarakeskeinen sosiaalityö 2008). Pielavedellä yhteistyö perhetyöntekijän ja perheiden välillä oli onnistunutta. Lapset ja vanhemmat pystyivät olemaan avoimia ja rehellisiä perhetyöntekijälle. Perhetyön prosessin edetessä luottamus perhetyöntekijään lisääntyi. Ilman perhetyötä joidenkin vanhempien olisi ollut vaikea tai jopa mahdotonta selviytyä.

Vastausten mukaan perhetyö ei ollut parantanut kaikkien perheiden tilannetta, vaan se oli pysynyt ennallaan. Niillä perheillä, joilla tilanne oli parantunut, siihen oli vaikuttanut perhetyöntekijältä saatu konkreettinen ja henkinen tuki. Yllätyimme siitä, että suurin osa perheistä koki tilanteensa pysyneen ennallaan eikä parantuneen. Vastauksista kuitenkin ilmeni asiakkaiden tyytyväisyys perhetyöhön sekä se, että perhetyö on voimavaraistavaa. Pohdimme, onko vanhemmilla ollut realistinen käsitys perheen tilanteesta ennen perhetyön alkamista. Vastausten perusteella vanhemmat olivat tyytyväisiä saamaansa perhetyöhön, joten oletimme perheen tilanteen parantuneen. Perhetyön asiakkaiden tukiverkostot olivat vahvistuneet perhetyön myötä, sillä se antoi vanhemmille uusia voimavaroja.

Tutkimuksen mukaan lapset olivat omaksuneet perhetyöntekijän käynnit luonnollisena osana heidän arkeaan. Lapset olivat saaneet vaikuttaa perhetyön sisältöön toiveiden avulla. Lapset saivat perhetyöntekijältä konkreettista ja henkistä tukea, josta oli heille kaikille hyötyä. Voimavarakeskeisenä menetelmänä perhetyöntekijä oli käyttänyt kannustavaa ja myönteistä työotetta. Alkujännityksen ja tutustumisen jälkeen lapset tunsivat luottamusta perhetyöntekijää kohtaan.

Ruuskan tutkimuksesta kävi ilmi, että Pielavedellä perhetyötä tehdään neuvolan, kouluterveydenhuollon ja mielenterveysneuvolan kanssa. Perhetyön suunnitelmien arvioinnissa oli puutteita. Kehittämisideoiksi Ruuskan tutkimuksesta nousi perheiden ja yhteistyötahojen mukaan ottaminen suunnitelmien tekoon sekä moniammatillisen yhteistyön parantaminen. Perhetyötä on koetettu muuttaa korjaavasta työotteesta varhaisen puuttumisen menetelmäksi. Vanhempien tukeminen meni lapsen edun edelle. (Ruuska 2005, 2, 33–39.) Meidän tutkimuksemme verrattuna kehittymistä oli tapahtunut moniammatillisessa työskentelyssä sekä perheiden huomioimisessa suunnitelmien tekovaiheessa. Nykyisin lapsen etu ohjaa perhetyötä. Kehittämistä on edelleenkin perhetyön suunnitelmassa ja erityisesti sen arvioinnin päivittämisessä. Tutkimuksemme mukaan lastensuojelun perhetyötä tehdään edelleen korjaavasta työotteesta katsottuna, vaikka sen pitäisi olla ennaltaehkäisevää toimintaa. Pohdimme, onko työntekijöiden vaikea muuttaa näkökulmaansa vuoden 2008 voimaantulleen lastensuojelulain mukaiseksi.

9 POHDINTA

Työmme pohjautui voimavarakeskeiseen teoriaan. Mielestämme voimavarakeskeisyys on lastensuojelun perhetyössä tärkeä toiminta-ajatus. Ei riitä, että vain perhetyöntekijä työskentelee perheen hyväksi, vaan perhetyöntekijän on motivoitava perheenjäsenet työskentelyyn perheen hyvinvoinnin edistämiseksi. Motivoinnissa on tärkeää, että perhetyöntekijä tunnistaa asiakkaalla olevat voimavarat ja vahvuudet, jos asiakas ei itse tähän pysty. Perhetyöntekijän tulee auttaa asiakasta huomaamaan voimavarat vahvistamalla ja kannustamalla asiakasta. Työssä on nähtävä asiakkaasta kokonaiskuva, ei vain pelkkä huolen aihe. Perhetyöntekijän on vahvistettava myös asiakkaan sosiaalista lähiympäristöä. Tavoitteena olisi saada asiakas itse aktiivisesti toimimaan omassa, tärkeässä ympäristössään.

Jäimme pohtimaan sitä, miksi osa vanhemmista ei kokenut tarvitsevana tukea vanhemmuuteen perhetyöntekijältä. Ristiriitaa aiheutti myös se, että suurin osa vanhemmista oli sitä mieltä, ettei perheen tilanne ollut parantunut perhetyön myötä, vaan pysynyt ennallaan. Mietimme, onko kaikilla vanhemmilla realistinen käsitys perheensä tilanteesta ja omasta vanhemmuudesta. Toki vanhemmat ovat aina oman perheensä parhaita asiantuntijoita, jonka vuoksi perhetyöntekijän tulee uskoa asiakkaaseensa, jotta muutos perheessä voi tapahtua.

Perhetyön suunnitelman päivittämisessä on selvästi puutteita. Lastensuojelulaki velvoittaa päivittämään suunnitelmat vähintään kerran vuodessa. Siihen tarvittaisiin toimiva järjestelmä, jotta suunnitelmat pysyisivät ajan tasalla. Siitä hyötyisivät sekä työntekijät että asiakkaat. Lastensuojelun perhetyössä keskiössä on lapsen etu. Olisi myös lapsen edun mukaista pitää suunnitelmat ajan tasalla, jotta vanhemmat ja viranomaiset osaisivat vastata lapsen tarpeisiin parhaalla mahdollisella tavalla.

Sosionomi (AMK) sopii koulutustaustaltaan hyvin lastensuojelun perhetyön tehtäviin. Hän voi työskennellä sosiaalihojaajana tai perhetyöntekijänä. Nykyään kunnat palkkaavat sosionomeja (AMK) kyseisiin tehtäviin. Heillä on hyvät valmiudet työskennellä moniammatillisen tiimin jäsenenä. Sosionomi (AMK) osaa reflektoida asiakkaan tilannetta monesta eri näkökulmasta sekä hahmottaa asiakkaalle sopivaa yhteis-

kunnan tarjoamaa palvelukokonaisuutta. Koulutuksessa painotetaan vuorovaikutustaitoja, jonka vuoksi muun muassa dialogi on työmenetelmänä keskeinen. Sosionomilla (AMK) on hyvät atk-taidot, jotka ovat tarpeen muun muassa dokumentoinnissa. Näitä osaamisen alueita tarvitaan muun muassa lastensuojelun perhetyössä.

Teimme opinnäytetyömme pääosin yhdessä. Päädyimme yhdessä työskentelyyn, koska sillä tavoin vältimme turhaa toistoa tekstissä, molemmat pysyivät ajan tasalla työssä ja pystyimme hyödyntämään erilaisia näkökulmia. Kävimme monipuolista ja syventävää keskustelua sekä mielipiteiden vaihtoa koko prosessin ajan. Yhteistyö toimекsiantajamme Pielaveden sosiaalitoimen kanssa sujui ongelmitta ja he olivat aktiivisesti mukana prosessissa. Toimiva yhteistyö helpotti ja nopeutti omaa työskentelyprosessia.

Mielestämme analysointi ja tutkimustulosten raportointi oli työmme hitain ja haastavin vaihe. Tilasto-osioiden olivat myös vaativia ja tietojen keruu oli hidasta, koska tietoja oli koottava monelta eri taholta. Haastattelut onnistuivat hyvin ja vastaajat olivat avoimia. Teemahaastattelu oli hyvä tapa toteuttaa tutkimus, koska saimme kontaktin haastateltavaan ja pystyimme haastattelutilanteessa tarkentamaan kysymyksiä. Haastattelujen tekemistä helpotti se, että toiselle meistä haastateltavat olivat yhtä lukuun ottamatta tuttuja. Tuttavuus rentoutti ilmapiiriä ja toi selvästi luottamuksen tuntua.

Lastensuojelun perhetyöhön syventyminen vahvisti ammatillista osaamistamme ja toi paljon uutta tietoa. Ymmärrämme perhetyön prosessin, etenkin asiakkuuden näkökulmasta, mutta myös työntekijöiden perspektiivistä. Haastattelut ja palaverit kehittivät vuorovaikutustaitojamme. Lisäksi organisointikyky kehittyi, koska tekemistä oli paljon eikä muita opintoja ja yksityiselämää voinut unohtaa. Prosessin aikana käsitelimme omia arvoja ja asenteita lastensuojelun asiakkaita kohtaan sekä keskustelimme niistä keskenämme. Toivomme, että työstämme hyötyvät Pielaveden kunnan lisäksi muutkin kunnat. Jatkossa tutkimusideana voisi olla asiakassuunnitelman, perhepalvelusopimuksen ja perhetyön suunnitelman toimivuuden kehittäminen. Myös tilastoosioiden jatkotyöstäminen ja analysointi olisi tarpeellista ja hyödyllistä.

LÄHTEET

- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Heino, T., Berg, K & Hurtig, J. 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsennyksiä. Helsinki: Stakesin monistamo.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2006. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Jallinoja, R. 2000. Perheen aika. Helsinki: Otavan kirjapaino Oy.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi – Perhetyön arkea. Helsinki: Edita Prima.
- Kekkonen, M. 2006. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa – Lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kihlman, E. 2005. Sirpaleista kokonaisuudeksi moniasiantuntijuuden avulla. Teoksessa Reijonen, M. (toim.) Voimaa perhetyöhön – Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Miley, K., O'Melia, M. & DuBois, B. 2009. Generalist social work practice. An empowering Approach.
- Määttä, S. & Vehkala, M. 2008. Perhetyön käsikirjoitus. Kotitonttu perhetyön projektissa kehitetty ennaltaehkäisevän perhetyön malli.

Pyhäjoki, J. 2005. Dialogisuus auttamistyön verkostoissa. Teoksessa Reijonen, M. (toim.) Voimaa perhetyöhön – Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Reijonen, M. (toim.) 2005. Voimaa perhetyöhön – Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Rostila, I. 2001. Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisin ongelmaratkaisun perusteet. Jyväskylä: Paino Kopijyvä Oy.

Rousu, S. 2009. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa. Opas lakisääteisen suunnitelman laadintaan Osa 1. Suunnitelman valmistelu. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulu: Oulun yliopisto.

Taskinen, S. 2008. Lastensuojelulaki (417/2007) – Soveltamisopas. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Uusimäki, M. 2005. Perhetyö palvelujärjestelmässä. Teoksessa Reijonen, M. (toim.) Voimaa perhetyöhön – Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Vilen, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2005. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Porvoo: WSOY.

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Vuori, J. & Nätkin, R. 2007. Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino.

Painamattomat lähteet

Lastensuojelulaki N:o 417/2007. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 28.10.2008]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä — jäsenyyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. 2007. [Viitattu 28.3.2009]. Saatavissa: <http://www.hel2.fi/waris/anninanHanke/PERHETY%C3%96N%20TUTKIMUSRAPORTTI%20kes%C3%A4k07.pdf>

Perhetyöntekijä Remes, K., Perhetyöntekijä Shemeikka, J. & Sosiaaliohjaaja Tarvainen, T. 2009. Haastattelu. 25.3.2009. Sosiaalitoimisto. Pielavesi.

Ruuska, E. 2005. Soppaa hämmentämässä toimintatutkimuksellinen näkökulma Pielaveden sosiaalitoimen perhetyöhön. Savonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala, Iisalmi. Opinnäytetyö.

Silius, K. 2008. Sisällönanalyysi. [Viitattu 28.10.2008]. Saatavissa: http://matwww.ee.tut.fi/hmopetus/hmjatkosems04/liitteet/JOS_hypermedia_Silius150405.pdf

Valtionavustuksen myöntäminen syrjäytymisuhan alaisten lasten ja nuorten palveluihin. 2003. [Päätös]

Voimaantumisteorioiden perusteiden hahmottelua. 2009. [Viitattu 12.3.2009]. Saatavissa: <http://herkules.oulu.fi/isbn951425340X/html/bihdbfff.html>.

Voimavarakeskeinen sosiaalityö. 2008. [Viitattu 17.11.2008]. Saatavissa: <http://www.valt.helsinki.fi/yhpo/sosweb/sivut/voimavarakeskeinen.htm>

PERHETYÖN SUUNNITELMA (LSL 36 §)

1. Osallistujat, tapaamispaikka ja päivämäärä

2. Asiakasperhe: perheenjäsenet, osoite, puhelin

3. Perheen elämäntilanne tällä hetkellä (Voimavarat ja huolenaiheet, mikä sujuu ja mikä ei suju)

4. Työntekijöiden huolenaiheet

5. Perheen tukitoimet / läheis- ja viranomaisverkosto

6. Perhetyön toteutus

Tavoitteet:

Keinot tavoitteiden saavuttamiseksi:

7. Perhetyön arviointiajankohta (Keskä, missä, milloin?)

Osallistujien allekirjoitukset

TEEMAHAASTATTELURUNKO VANHEMMILLE
VOIMAVARAKESKEISYYS LASTENSUOJELUN PERHETYÖSSÄ LASTEN JA
VANHEMPIEN KOKEMANA PIELAVEDELLÄ

TEEMAT

1. PERHEEN TILANNE

- Ketä perheeseen kuuluu ja kertoisitko myös iät?

Elämäntilanne

- Käytkö töissä vai oletko kotiäiti/ -isä , opiskelija.....?
- Perheen ulkopuoliset tukiverkostot perhetyöntekijän lisäksi
- Onko teillä muita ammatillisia tukiverkostoja kuin perhetyöhön kuuluvat ammattilaiset?
- Onko ystäviä tai sukulaisia tukena arjessa?
- Onko teillä auto käytettävissä asioiden hoitamiseen jne.? Miten hoidatte asioinnit, jos ei ole käytössä?

2. LASTENSUOJELUN PERHETYÖ

Perhetyön prosessi

- Kuinka perhetyö alkoi perheessänne eli kuinka tulitte perhetyön asiakkaiksi?
- Miten olette saaneet perhetyötä tarvittaessa?

Perhetyön kesto

- Kuinka kauan perhetyöntekijä on käynyt perheessänne?
- Onko perheessänne käynyt eri perhetyöntekijöitä? Millaisena olette kokeneet työntekijöiden vaihtuvuuden?
- Kuinka usein perhetyöntekijä käy?
- Kuinka kauan perhetyöntekijä työskentelee perheessänne kerrallaan?

Perhetyöntekijän tehtävät perheessä

- Mitä perhetyöntekijä tekee perheessänne?

Luottamuksellisuus perhetyöhön

- Millainen suhde teidän ja perhetyöntekijän välille on muodostunut?
- Millaisista asioista pystytte puhumaan perhetyöntekijän kanssa?
- Onko teille tullut perhetyöntekijän kanssa minkäänlaisia vastoinkäymisiä? Jos on, niin kuinka niistä on päästy yli?
- Millaista mielestänne on ollut yhteistyö perhetyöntekijän kanssa?

Selviytyminen ilman perhetyötä

- Olisiko perheenne selviytynyt ilman perhetyötä? Millä tavoin? Mistä olisitte hakeet apua?

3. LASTENSUOJELUN PERHETYÖN VAIKUTTAVUUS

Tukiverkostojen lisääntyminen perhetyöntekijän käyntien myötä

- Ovatko tukiverkostonne vahvistuneet perhetyön myötä? Miten?

Vapaa-ajan harrastusten lisääntyminen tai vähentyminen perhetyön myötä

- Onko vapaa-ajan harrastukset lisääntyneet tai vähentyneet perhetyön myötä kotona tai kodin ulkopuolella?

Perhetilanteen kehittyminen perhetyön aikana

- Miten perheenne tilanne on muuttunut perhetyön myötä?
- Mitkä ovat olleet suurimpia vaikuttajia tilanteeseen? Millä tavoin?

4. KOKEMUS VANHEMMUUDEN TUKEMISESTA

Perhetyöntekijän antama tuki vanhemmuuteen

- Millaista tukea olette saaneet perhetyöntekijältä vanhemmuuteen (henkinen/konkreettinen tuki)?

Tyytyväisyys vanhemmuuden tukemiseen

- Mitä mieltä olette saamastanne tuesta? Oletteko ollut tyytyväinen/tyytymätön?

Lisätuen tarve

- Olisitteko kaivanneet jotain muunlaista tukea vanhemmuuteen? Millaista?

Tarpeeton tuki

- Koetteko jonkin tuen olleen tarpeeton vanhemmuuden tukemisessa?

5. KOKEMUS LASTENSUOJELUN PERHETYÖSTÄ

Mielipiteiden ja tarpeiden huomiointi perhetyössä

- Kuinka mielipiteitänne ja tarpeitanne on huomioitu perhetyössä?

Kokemukset sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan kanssa tekemästä yhteistyöstä

- Millaisena olette kokeneet sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan kanssa tekemäanne yhteistyötä?
- Onko se ollut toimivaa?
- Oletteko saaneet tarpeeksi tukea heiltä?
- Miten saatte heihin yhteyden ja miten kauan se kestää?
- Kaipaisitteko jotain lisää?
- Millaiset kokemukset teillä on heidän kanssaan tekemästä perhetyön suunnitelmasta?

Tuen riittävyys ja tarkoituksenmukaisuus perhetyöstä

- Millaisena koette saamanne tuen perhetyöltä? Oletteko olleet tyytyväisiä siihen?
- Onko tuki ollut riittävää ja tarkoituksenmukaista?
- Onko jotain muuta sanottavaa perhetyöstä?

TEEMAHAASTATTELURUNKO LAPSILLE
VOIMAVARAKESKEISYYS LASTENSUOJELUN PERHETYÖSSÄ LAPSEN JA
VANHEMPIEN KOKEMANA PIELAVEDELLÄ

TEEMAT

1. PERHETIEDOT

- Minkä ikäinen olet?
- Ketä perheeseesi kuuluu?

2. LASTENSUOJELUN PERHETYÖ

- Kuinka usein perhetyöntekijä käy kotonasi?

Perhetyöntekijän työnkuva (yleisesti ja lapsen kanssa)

- Mitä perhetyöntekijä tekee kotonasi? Entä sinun kanssasi?

3. TUKI JA VAIKUTTAVUUS

Perhetyöntekijältä saatu tuki ja apu

- Millä tavoin perhetyöntekijä on auttanut tai tukenut sinua?

Perhetyön vaikutus harrastuksiin ja sosiaaliseen verkostoon

- Oletko saanut ideoita tai kannustusta uusiin harrastuksiin kotona tai kodin ulkopuolella perhetyöntekijän käyntien myötä?
- Oletko saanut uusia kavereita tai tuttavuuksia perhetyön myötä? Millä tavoin?
- Onko perhetyöntekijästä tullut sinulle läheinen ja luotettava aikuinen?

4. OMA KOKEMUS LASTENSUOJELUN PERHETYÖSTÄ

Toiveet perhetyöntekijälle yhdessä toimimisesta

- Olisitko halunnut tehdä perhetyöntekijän kanssa jotain muuta?

Oma vaikuttaminen perhetyön sisältöön

- Oletko saanut vaikuttaa siihen mitä teette perhetyöntekijän kanssa? Millä tavoin olet saanut vaikuttaa?
- Onko mielipidettäsi ja toiveitasi kuunneltu perhetyön edetessä? Mitä olet toivonut?
- Oletko rehellisesti pystynyt kertomaan toiveistasi perhetyöntekijälle?
- Pystytkö kertomaan mieltäpainavista asioista perhetyöntekijälle?

Mielipiteet ja tuntemukset perhetyöstä

- Onko mukava, kun perheessänne käy perhetyöntekijä?
- Tiedätkö, kun perhetyöntekijä on tulossa teille?
- Onko perhetyöntekijälle sinua kohtaan kannustava ja myönteinen ote?
- Onko ollut apua siitä, että perhetyöntekijä on käynyt teillä? Millä tavoin?
- Haluaisitko sanoa jotain muuta perhetyöstä?

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN

Olemme sosionomiopiskelijoita Savonia-ammattikorkeakoulusta Iisalimesta. Teemme opinnäytetyötä Pielaveden sosiaalitoimen perhetyöhön. Opinnäytetyömme koskee perheissä tehtävää lastensuojelun perhetyötä. Tarkoituksenamme on tutkia kuinka perhetyön antama ohjaus ja tuki vaikuttavat perheen arkeen ja siinä selviytymiseen.

Tutkimusta varten haastattemme vanhempia ja lapsia, jotka ovat perhetyön asiakkaina. Tarkoituksenamme on nauhoittaa haastattelut, jotta saamme niistä kaiken tarvittavan tiedon tutkimukseemme. Haastattelujen tiedot tullaan käsittelemään luottamuksellisesti eikä perheenjäsenten henkilöllisyydet tule missään vaiheessa esille.

Yhteistyöterveisin

Marja Pöllänen ja Laura Vauhkonen

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN

Suostun siihen, että sosionomiopiskelijat Marja Pöllänen ja Laura Vauhkonen haastattelevat minua ja saavat nauhoittaa haastattelutilanteen. Vastauksiani he saavat hyödyntää opinnäytetyössään.

Pielavedellä _____/_____2009

VANHEMMAN SUOSTUMUS LAPSEN HAASTATTELUUN

Olemme sosionomiopiskelijoita Savonia-ammattikorkeakoulusta Iisalmesta. Teemme opinnäytetyötä Pielaveden sosiaalitoimen perhetyöhön. Opinnäytetyömme koskee perheissä tehtävää lastensuojelun perhetyötä. Tarkoituksenamme on tutkia kuinka perhetyön antama ohjaus ja tuki vaikuttavat perheen arkeen ja siinä selviytymiseen.

Tutkimusta varten haastattelemme vanhempia ja lapsia, jotka ovat perhetyön asiakkaina. Tarkoituksenamme on nauhoittaa haastattelut, jotta saamme niistä kaiken tarvittavan tiedon tutkimukseemme. Haastattelujen tiedot tullaan käsittelemään luottamuksellisesti eikä perheenjäsenten henkilöllisyydet tule missään vaiheessa esille.

Yhteistyöterveisin

Marja Pöllänen ja Laura Vauhkonen

VANHEMMAN SUOSTUMUS LAPSEN HAASTATTELUUN

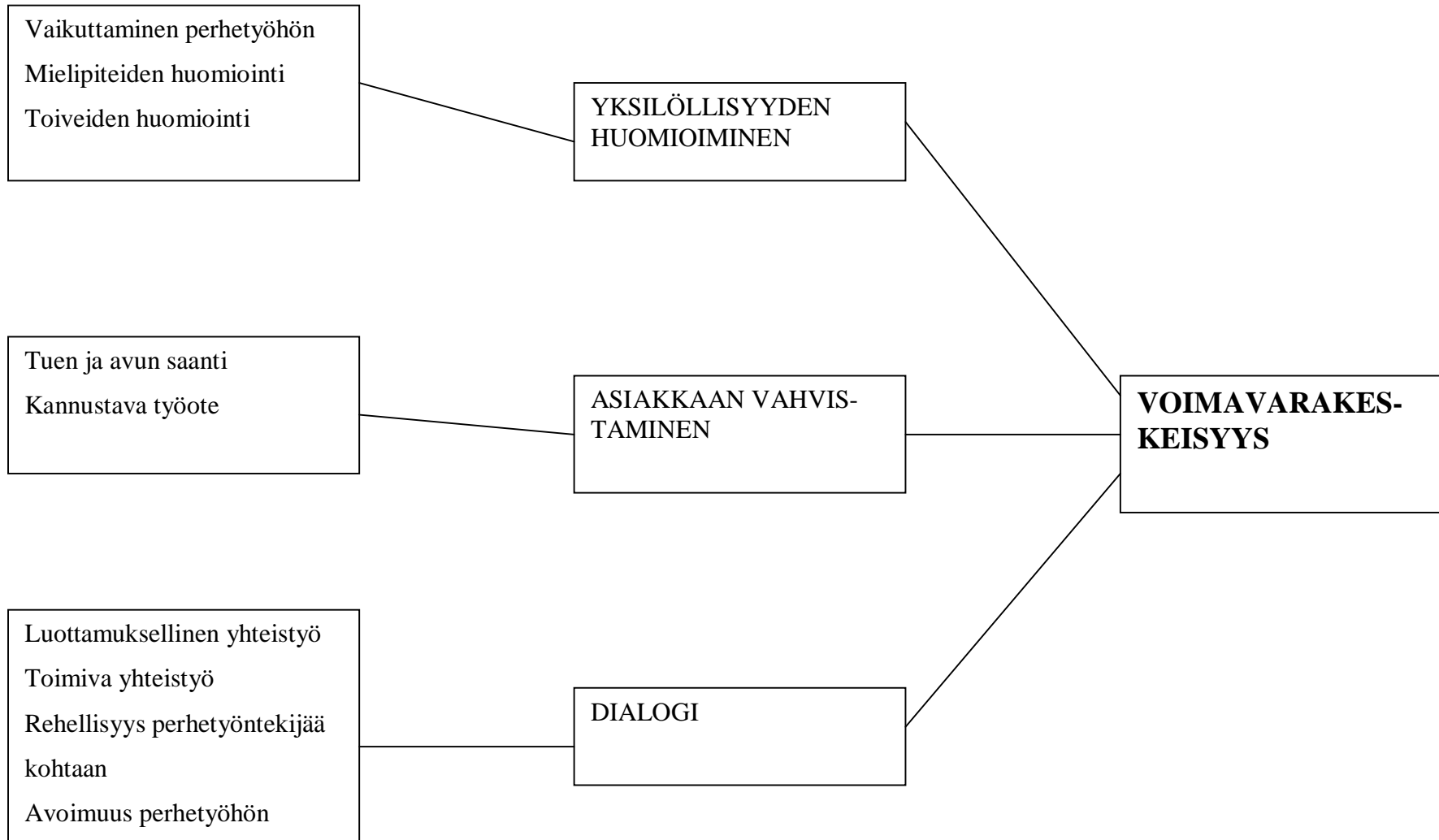
Suostun siihen, että sosionomiopiskelijat Marja Pöllänen ja Laura Vauhkonen haastattelevat lastani ja saavat nauhoittaa haastattelutilanteen. Vastauksia he saavat hyödyntää opinnäytetyössään.

Pielavedellä _____/_____2009

ALAKATEGORIA

YLÄKATEGORIA

YHDISTÄVÄ TEKIJÄ

ALAKATEGORIA

YLÄKATEGORIA

YHDISTÄVÄ TEKIJÄ

